

4

Оксана ПЕТРУК

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

4

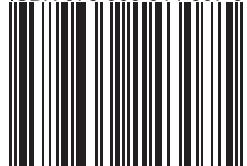
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Оксана ПЕТРУК

2021



ISBN 978-966-914-307-5



9 789669 143075 >

Оксана ПЕТРУК

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 4 класу з навчанням румунською мовою
закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Львів
Видавництво «Світ»
2021

УДК 811.161.2(=135.1)(075.2)

П 30

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2021 № 53)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Умовні позначення



Послухай



Попрацюйте в парах



Розкажи



До портрета автора...



Дай відповідь



Інформація з інших джерел



Ідеї для проєктів



Завдання додому



Марійка



Санду



Кіберик

Аудіосупровід розміщено в електронній бібліотеці за адресою: <https://lib.imzo.gov.ua>

*Консультант: Дубець Наталя Григорівна, старший учитель,
учитель початкових класів Острицького НВК Чернівецької області.*

Петрук О.

П 30 Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : ч. 2 / О. Петрук. – Львів : Світ, 2021. – 112 с. : іл.

ISBN 978-966-914-305-1

ISBN 978-966-914-307-5 (Ч. 2)

УДК 811.161.2(=135.1)(075.2)

ISBN 978-966-914-305-1
ISBN 978-966-914-307-5 (Ч. 2)

© Петрук О.М., 2021
© Дунаєва В.А., ілюстрації, 2021
© Видавництво «Світ», оформлення, 2021

Привіт! Я – Санду, Марійка і Кіберик будемо разом з тобою навчатися за новим підручником читання українською мовою, щоб стати вправними читачами.



На сторінках підручника ми зустрінемося з письменниками та їхніми творами, ознайомимося з українським фольклором. Навчимося вдумливо читати, розуміти думки й почуття персонажів, висловлювати свої враження від прочитаного.

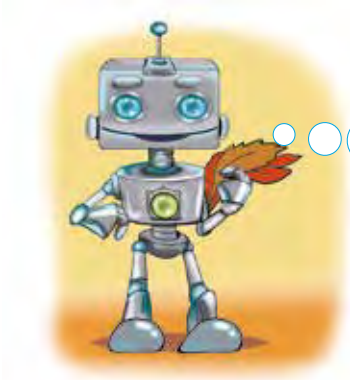


Познайомся з підручником!



- Розглянь обкладинку. Що на ній написано й зображено?
- Переглянь зміст підручника. Скільки в ньому розділів? Прочитай їх назви.
- Прізвища яких авторів тобі знайомі?
- Переглянь назви творів. Які з них зацікавили тебе?

БАРВИ ОСЕНІ



Ти розпочинаєш вивчати перший розділ підручника... Прочитай його назву. Поміркуй, про що йтиметься у творах цього розділу.



Послухай, а потім прочитай вірш.

Микола Сингаївський

Вересень. Стежка до школи.
Дзвонить веселий дзвінок.
І через луг, через поле
сонце спішить на урок.
Промінь лягає на трави,
лукам навіє тепла.
Осінь стрічки золотаві
в коси дерев заплела.
Пахне прив'яленим цвітом –
з гаю, з городу, з двора.
Ми попрощалися з літом,
ось і до школи пора.
Сміх навкруги розсипає
дружна учнівська сім'я.
Нас біля школи стрічає
вчителька рідна моя.



Яку картину ти уявив(-ла)?

Як ти розумієш фрази *сонце спішить на урок, осінь стрічки золотаві в коси дерев заплела, сміх навкруги розсипає дружна учнівська сім'я*?



Ти прочитав(-ла) **вірш**. У словничку термінів з'ясуй значення цього слова. Порівняй інформацію про вірш з тією, яку ти знаєш з уроків читання рідною мовою.



Послухай розповідь про **вірші**.

Іванна Блажкевич

ПЕРШИЙ ДЗВІНОК

Вересень щедро сонцем зігрітий.
В школу повсюди сходяться діти.
Квіти барвисті в них у руках,
вогники щастя ясніють в очах.
В кожного радісна усмішка сяє.
Дзвоником першим їх школа вітає.



Про який день йдеться у **вірші**? Який настрій у дітей? Аргументуй відповідь рядками з **вірша**.



Розкажи, що ти відчував(-ла), коли прийшов(-ла) до школи після літніх канікул. Про що були розмови з однокласниками? Які зміни відбулися у тебе й у твоїх друзів за літо?



Послухай **вірш**. Який настрій він створює? Зверни увагу, у якому темпі його читає диктор.

Прочитай **вірш** мовчки, підготуйся до виразного читання.

Аліса Майданник



Осінні листочки летять на долоні,
коричневі, жовті, руді та червоні,
здається, спускаються з синього неба,
злітають тихенько на мене, на тебе.
Осінні листочки летять на долоні,
коричневі, жовті, руді та червоні...

І берізки, і топольки
в золото вдягнулися.
Застрибали парасольки
по осінніх вулицях.
За краплинкою краплинка
дощик з неба сіється.
А малесенька Іринка
у хатинці гріється.



Який настрій у цього вірша – сумний, похмурий чи веселий, грайливий? А може, спокійний?

Яка погода за вікном – дрібний дощ чи злива? Чому так думаєш?

Як ти розумієш вислів **застрибали парасольки по осінніх вулицях?**

Як почувається дівчинка вдома, коли дощить?

Розглянь малюнок. Який настрій у хлопчика? Поміркуй, чому так. Що можна йому порадити?



Поділіться думками: чим можна зайнятися вдома за дощової погоди.



Послухай вірш Ольги Атаманчук «Сtribучі калюжі». Який настрій він у тебе викликав? Чи справді калюжі можуть стрибати під ноги?



Розкажи, чи любиш ти ходити по калюжах. У якому взутті це можна робити, а в якому – не варто?



Підготуйся до виразного читання одного з віршів про осінь. Добери потрібні інтонацію й темп.



Послухай уривок із тексту, а потім прочитай текст.

За Марією Людкевич

ЗОЛОТА КАЗКА ОСЕНІ

Люблю осінь. Ви запитаєте, за що? Правду кажучи, я й сама не знаю. Можливо, тому, що першого вересня школярики йдуть

до школи. Кличе за парти дзвоник з кольоровою стрічкою в руках першокласниці.

Осінь ще чарує мене своїми кольорами. На деревах тріпочуть, наче пташкі, перші жовті листочки, потім червоні, багряні, золоті. Тоді мені здається, що наш сад найкращий у світі. Достигають сливи, груші пахнуть медом, яблука виснуть на гілках.

Незабутні цікаві дні, коли ми з татом ідемо в ліс збирати гриби. Ми знаємо такі місця, де їх ніби хтось насіяв густо-густо. Грибочки дбайливо зриваємо і кладемо в кошик. Удома мама маринує їх на зиму. Тоді наша хата довго пахне грибами, як лісова галявина.

Казка осені не має кінця, її можна розповідати довго-предовго. Наприклад, про царство осіннього городу, де я допомагаю бабусі збирати городину. Скажу по секрету: наш город має свої таємниці! Сюди часто прибігає старий вухатий заєць. Він мене зовсім не боїться. Гляне, підійме довгі вуха, а потім як шмигне між капустинами. Тільки його й бачили!

Беру фарби й малюю. Картина виходить осіння. Падає дощ. У калюжах плаває жовте листя. Відлітають пташки у вирій, і дерева з ними прощаються. Стежкою чимчикують п'ять колючих колобків: їжак, їжачиха та їхні їжаченята. Вони зайняті тим, що готуються до зими.

Осінь минає швидко...

шмигне – швидко пробіжить, промчить
чимчикують – йдуть



Чому текст має таку назву? Як авторка передала своє ставлення до осені? Що саме їй подобається цієї пори року?



Яку картину малює оповідачка? Знайди й зачитай про це.



Розглянь малюнки. Зістав їх зі змістом тексту. Розкажи, що мало бути на порожніх аркушах.



Підготуй коротку розповідь про те, за що ти любиш осінь.

Марія Хоросницька

ОСІНЬ

Нарядилась осінь
в дороге намисто,
золоте волосся
розплела над містом.
Кольорові фарби
вийняла з кишені,
і малює осінь
жовтим по зеленім.
Здогадатись можна
в парку по деревах:
є червона фарба
в неї і рожева...



У якому образі постає осінь у цьому вірші? Якою справою вона зайнята? Які фарби має осінь-художниця?

Таня в осені просила:
– Розмалюєш небо синім,
а рожевим – хмарочки,
щоб були, мов квіточки.
Осінь гіллям шурхотіла
й малювала небо сірим.
Сіра стежечка на схилі
і сіренькі горобці...
Мабуть, осінь розгубила
кольорові олівці.



До кого і з яким проханням зверталася дівчинка? Які фарби переважали в картині осені? Якого висновку з цього дійшла дівчинка?

Порівняй ці вірші: дай відповіді на запитання.

- ✓ Про яку пору року в них йдеться?
- ✓ Які картини постають у твоїй уяві, коли ти читаєш кожен з віршів?
- ✓ Які барви є в осені?
- ✓ Що вона ними розфарбовує?
- ✓ Коли осінь втрачає яскраві кольори?

Зроби висновок:

«Ці вірші схожі тим, що ..., а відрізняються тим, що ...».





Розглянь репродукцію картини польського художника Яцека Єрки. Поміркуй над запитаннями й вислови своє враження від картини.



Яцек Єрка. Чотири пори року

- Чому картина має таку назву? Чим незвична ця картина?
- Що потрібно зробити, щоб роздивитися кожну пору року?
- Розглянь ту частину, на якій зображено осінь. Які кольори на ній переважають? Як змальовано дерева?
- Яка деталь у цій частині привернула твою увагу? Чому художник намалював велике яблуко?
- Хто причаївся біля одного з вогнищ?
- Поміркуй, коли ти ще можеш повернутися до цієї картини.





Створи словесний портрет осені, який тобі більше до вподоби. Добери слова, які найточніше її описують (**дощова, золота, щедра, мінлива, врожайна, сіра**). Відповідь можеш супроводжувати дібраними ілюстраціями або власними малюнками.



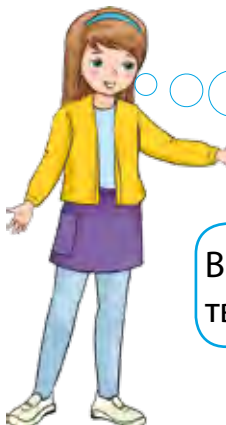
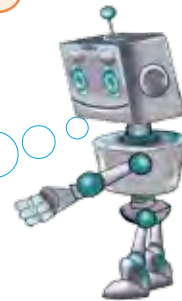
1. Яке твоє улюблене місце біля будинку чи в рідному місті / селі? Сфотографуй його в кожному пору року (вибери однаковий ракурс). Коли зробиш це, створи власний колаж «Чотири пори року». Поміркуй, скільки часу тобі знадобиться, щоб підготувати цей проєкт.

2. Намалюй власну чотирикутну картину. Поміркуй, що ти на ній зобразиш. Які кольори будуть переважати у кожній частині картини? Якими деталями будуть відрізнятися ці частини?

ЗІ СКАРБНИЦІ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

фольклор = усна народна творчість

Яке зі слів таблиці однаково звучить в українській і твоїй рідній мові? Чи знаєш ти його значення?



Слово **фольклор** походить з англійської мови і перекладається як **народна мудрість**.

Вислови припущення про те, які твори будемо вивчати у цьому розділі.



Знайди у словничку термінів і прочитай значення слів із таблиці Кіберика. Що тобі відомо про **фольклор** з уроків читання рідною мовою? Які жанри усної народної творчості ти вже знаєш?

Українські народні пісні



Послухай, а потім прочитай українську народну пісню «Грицю, Грицю...»

- Грицю, Грицю, до роботи!
- В мене порвані чоботи...
- Грицю, Грицю, до телят!
- В мене ніженьки болять...
- Грицю, Грицю, молотити!
- Я не здужаю робити.
- Грицю, Грицю, врубай дров!
- Я сьогодні не здоров!
- Грицю, Грицю, печи хліб!
- Кахи, кахи! Щось охрип.
- Грицю, Грицю, іди їсти!
- Ой, чекайте! Де б тут сісти?



Який настрій цієї пісні? Як Гриць проводить свій час? Від чого він відмовляється, а від чого – ні? Яким ти уявляєш Гриця? Яку рису характеру висміяно в пісні? Що ти порадиш Грицеві?



Послухай українську народну пісню «Ой, є в лісі калина».



Які емоції викликала у тебе ця пісня? Про кого в ній співається? Що вона робила?



Послухайте пісню ще раз: придумайте рухи під музику за змістом пісні. Потренуйтеся: розіграйте пісню під музику.



Розглянь малюнки. Пригадай українську народну пісню «Ходить гарбуз по городу».



Розіграйте (інсценізуйте) одну з пісень.

Дитячі пісні – колискові, забавлянки, потішки

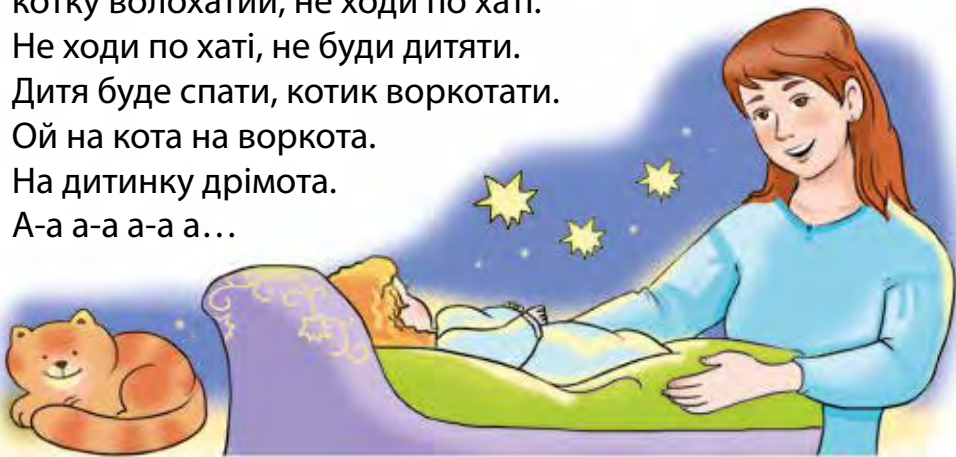


Послухай розповідь про колискові пісні, забавлянки і потішки (cântec de leagăn și cuplete vesele).

Послухай колискові.

Які почуття й настрої викликають у тебе ці пісні?

Котику сіренький, котику біленький,
котку волохатий, не ходи по хаті.
Не ходи по хаті, не буди дитяти.
Дитя буде спати, котик воркотати.
Ой на kota на воркота.
На дитинку дрімота.
А-а а-а а-а а...



Ой ходить сон коло вікон,
а дрімота – коло плота.
Питається сон дрімоти:
– Де ми будем ночувати,
та дитину присипляти?
– Де хатонька теплесенька,
де дитина малесенька,
туди підем ночувати
і дитину колисати.



**Коли співають колискові? Для кого?
Якими почуттями сповнені колискові пісні? З чого це видно?**



**Вивчи напам'ять ту колискову, яка тобі сподобалася найбільше.
Чи знаєш ти колискові пісні рідною мовою? Якщо ні, попроси
маму чи бабусю заспівати.**



Кую, кую ніжку,
поїду в доріжку,
буду коника кувати,
в лісі щоб не ночувати.

Потягусі, потягусі,
на Галинку ростусі,
щоб Галочка росла,
росла-виростала,
щоб Галочка своїй мамі
скоро в поміч стала.



Печу-печу хлібчик
діткам на обідчик:
меншому – менший,
більшому – більший.
Шусть у піч! Шусть у піч!



Розглянь малюнки. Пригадай дитячу народну пісню «Сорока-білобока». Поміркуй: вона належить до колискових пісень чи до забавлянок?



Вивчи напам'ять одну з потішок. Якщо в тебе є молодший братик чи сестричка, пограйся, використовуючи потішки.

Скоромовки



Пригадай з уроків української мови у 3 класі, звідки походить назва **скоромовка**. Поміркуй, яке призначення скоромовок. Звернися до словничка, щоб уточнити значення терміна.

Бабин біб розцвів у дощ,
буде бабі біб у борщ.

Босий хлопець сіно косить,
роса росить ноги босі.

Дзижчить над житом жвавий жук,
бо жовтий він вдягнув кожух.

Летів горобчик, сів на стовпчик.
Прибіг хлопчик, утік горобчик.



Стриб-стриб-стриб – підстрибує
по стерні рідня:
перепілка, перепел,
перепеленя.



**Вивчіть напам'ять одну зі скоромовок.
Позмагайтеся, хто швидше й чіткіше вимовить скоромовку.**

Лічилки



**Пригадай, що ти знаєш про лічилки. Коли вони потрібні? За потреби звернися до словничка термінів.
Які лічилки українською мовою ти пам'ятаєш?**

Котилася торба з високого горба.
А в тій торбі – хліб-паляниця.
Кому доведеться, той буде жмуритися.

Бігли коні під мостами
з золотими копитами.
Дзень, брязь – вийшов князь!

Тікав заєць через міст:
довгі вуха, куций хвіст.
А ти далі не тікай,
рахувати починай.
Один, два, три – вийди ти.

Один, два, три, чотири, п'ять –
п'ять горобчиків летять.
Один, два, три, п'ять –
йду четвертого шукать.



За допомогою однієї з лічилок розподіліть ролі. Пограйтеся у знайомі вам ігри «Кіт і миші», «Гуси, гуси, додому», «Веселка».

Дитячі ігри



Пригадай і назви дитячі ігри з уроків української мови у 1–3 класах. Правила якої з них ти можеш розказати?



Послухай, а потім прочитай правила дитячої гри. Чи є подібна гра у румунському фольклорі? Як вона називається?

СІРИЙ КІТ

За допомогою лічилки обираємо «сірого кота». Решта дітей – «миші». Усі учасники гри стають ланцюжком і, тримаючись одне за одного, ходять майданчиком по прямій, по колу чи по будь-якій іншій кривій лінії. Першим у ланцюжку стоїть «сірий кіт». Під час руху він запитує:

- А є миші в копиці?
- Є! – відповідають «миші».
- А не бояться кота?
- Ні!
- Ой, як кіт хвостом поворушить, то всіх мишей подушить!

Після цих слів «миші» розбігаються, а «сірий кіт» ловить їх. «Миша», яку спіймали, стає «сірим котом».



Пограйтеся у гру «Сірий кіт».



Розкажи однокласникам та однокласницям правила дитячої гри, яка тобі подобається. Запропонуй їм погратися.

Загадки



Що тобі відомо про **загадки** (ghicitori)? У словничку термінів знайди та уточни значення цього слова.



Послухай розповідь про загадки та секрети їх розгадування.



Прочитайте загадки, поміркуйте над вказаними ознаками. Знайдіть відповідний малюнок і назвіть відгадки.

Сидить баба на грядках,
вся закутана в хустках.



Колючий клубочок
прибіг у садочок.



Біля нашої бабусі
сидить дід у кожусі –
коло печі гріється,
без водички миється.

Над глибокою рікою
вигнув спину він дугою.
Всі по ньому їдуть,
всі по ньому йдуть,
а з собою не беруть.



Що то за коні в городі на припоні:
довгасті, голчасті, зеленої масті,
нікого не возять, лиш солі просять.

Сидить Марушка в семи кожушках.
Хто її роздягає, той сльози проливає.



Прочитай ще раз і запам'ятай загадки. Загадай їх рідним чи друзям.

Прислів'я і приказки



Послухай розповідь про прислів'я і приказки (proverbe și zicători).



Звернися до словничка та з'ясуй значення термінів. Чим відрізняються прислів'я від приказок?

сутужно – тяжко, важко
красна – красива, славна, славиться
спішно – швидко



ПРИСЛІВ'Я
Хто знання має,
той усе здолає.

Людина, яка має знання, пере-
може труднощі і досягне своєї
мети.

Берись до діла дружно –
не буде сутужно.

Будь-яку справу легше робити
разом із друзями.



**Чи правильно Марійка й Санду зрозуміли зміст прислів'їв?
У яких випадках можна вживати кожен із цих висловів?
Прочитай і спробуй пояснити зміст прислів'їв, наведених нижче.**

Природа – наша мати, треба її шанувати.
Кожна пригода – до мудрості дорога.
Хочеш собі добра – не чини нікому зла.
Людина красна не словами, а добрими ділами.



ПРИКАЗКИ
В одне вухо влітає,
а в інше вилітає.

... говорять про людину, яка не уважно слухає.

Хто діло робить, а хто гави ловить.

... кажуть про людину, яка марно витрачає час, байдикує.



Яка приказка тобі запам'яталася? Про яку рису людини в ній йдеться?

Прочитай наведені нижче приказки. Яке повчання містить кожна з них? Пригадай випадки з життя або з літературних творів, які підтверджують зміст цих приказок.

З других сміявся, а сам у біду попався.
Згода дім будує, а незгода руйнує.
Хотів зробити спішно, а зробив смішно.
Добре діло роби сміло.



Добери прислів'я або приказки, що подібні за змістом в українській і румунській мовах. Доповни свій проєкт власними малюнками або іншими ілюстраціями, які пояснюють зміст цих народних висловів.

Казки



Пригадай з уроків української мови у 3 класі, звідки походить назва **казка**. Звернися до словничка термінів, щоб уточнити значення цього слова.



Пригадай і назви українські народні казки, які ти слухав(-ла) і читав(-ла) у 1–3 класах. Яка з них тобі подобається найбільше? Чому?



Послухай уривок із казки, а потім прочитай казку.

КОЛОСОК

Жили собі двоє мишенят – Круть і Верть, а з ними півник Голосисте Горлечко. Мишенята тільки те й знають, що танцюють і співають. А півник уранці встане, усіх піснею збудить і до роботи береться. От якось підмітав він у дворі та й знайшов пшеничний колосок.

– Круть, Верть, – гукає півник, – а подивіться, що я знайшов!

Прибігли мишенята та й кажуть:

– Коли б це його обмолотити...

– А хто молотитиме? – питає півник.

– Не я! – одказує одне мишеня.

– Не я! – каже й друге мишеня.

– Я обмолочу, – каже півник. І взявся

до роботи.

А мишенята й далі граються.

Обмолотив півник колосок та й знову гукає:

– Гей, Круть, Верть! Гляньте, скільки зерна я намолотив!

Прибігли мишенята й запищали:

– Треба зерно до млина віднести та борошна намолоти.

– А хто понесе? – питає півник.

– Не я! – гукає Круть.

– Не я! – гукає Верть.

– Ну, то я однесу, – каже півник. Узяв мішок та й пішов.

А мишенята продовжили гратися.





Повернувся півник додому і кличе мишенят:

– Сюди, Круть, сюди, Верть! Я борошно приніс.

Прибігли мишенята, радіють:

– Ой, півнику! Тепер треба тісто замісити та пиріжечків спекти.

– Хто ж це буде робити? – питає

півник.

А мишенята знову своє:

– Не я! – пищить Круть.

– Не я! – пищить Верть.

Подумав півник і каже:

– Мабуть, мені доведеться.

Замісив він тісто, приніс дрова, розпалив у печі. А як у печі нагоріло, посадив пиріжки.

Мишенята й собі діло мають: пісень співають, танцюють.

Аж ось і спеклися пиріжки. Повиймав їх півник, виклав на столі. А мишенята вже й тут. І гукати їх не треба.

– Ох, і голодний я! – каже Круть.

– А я який голодний! – каже Верть.

Посідали мишенята до столу. А півник їм каже:

– Стривайте, стривайте! Ви спочатку скажіть, хто знайшов колосок?



- Ти, – кажуть мишенята.
- А хто його обмолотив?
- Ти, – тихіше відказують Круть із Вертем.
- А тісто хто місив? Піч витопив? Пиріжків напик?
- Ти, – уже й зовсім тихо кажуть мишенята.
- А що ж ви робили?

Що мали казати мишенята? Нічого. Стали вони тут вилазити з-за столу, а півник їх і не тримає. Нема за що таких ледарів пиріжками пригощати.



Яким у казці зображено півника, а якими – мишенят?
Чи були Круть і Верть справжніми товаришами півнику? З чого це видно?

Як ти вважаєш, чи мали право мишенята їсти пиріжки.
Яку думку висловлено в останньому реченні казки?
Прочитай прислів'я. Яке з них можна використати як повчання мишенятам? Як ти розумієш його зміст?

Будеш з книжкою дружити – буде легше в світі жити.
Хочеш їсти калачі – не сиди на печі.
У лиху годину пізнаєш вірну людину.



Перекажи казку «Колосок» за малюнками.



Розіграйте казку за ролями.



Послухай уривок, а потім прочитай казку самостійно.

ПАН КОЦЬКИЙ

В одного чоловіка був кіт старий, що вже не здужав і мишей ловити. От хазяїн його взяв та й вивіз у ліс. Покинув його й сам поїхав.

Коли це приходять до кота лисичка та й питає його:

– Що ти таке?

А він каже:

– Я – пан Коцький.



Лисичка й каже:

– Будь ти мені за чоловіка, а я тобі за жінку буду.

Він і згодився. Веде його лисичка до своєї хати, – так уже йому годить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.

От якось зайчик побачив лисичку та й каже їй:

– Лисичко-сестричко, прийду я до тебе в гості.

А вона йому:

– Є в мене тепер пан Коцький, то він тебе розірвє.

Заєць розказав про пана Коцького вовкові, ведмедеві, дикому кабанові.

Зійшлися вони разом, стали думати, як би побачити пана Коцького, – та й кажуть:

– А зготуймо обід!

І взялися міркувати, кому по що йти. Вовк каже:

– Я піду по м'ясо, щоб було що в борщ.

Дикий кабан каже:

– А я піду по буряки та картоплю.

Ведмідь:

– А я меду принесу.



Заєць:

– А я капусти.

От роздобули всього, почали обід варити. Як зварили, почали радитись, кому йти кликати на обід пана Коцького.

Ведмідь каже:

– Я не підбіжу, як доведеться тікати.

Кабан:

– А я теж неповороткій.

Вовк:

– Я старий уже і трохи недобачаю.

Вирішили, що зайчикові доведеться кликати гостей на обід.

Прибіг заєць до лисички, а вона питає:

– А чого ти прийшов?

Зайчик і каже:

– Просили вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу, щоб ти прийшла зі своїм паном Коцьким на обід.

А вона йому:

– Я з ним прийду, але ви поховайтесь, бо він вас розірве.

Прибігає зайчик назад та й каже:

– Ховайтесь, казала лисичка, бо пан Коцький як прийде, то розірве нас.

Вони й почали ховатися: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан заривається у хмиз, а зайчик лізе в кущ.

Коли це веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до столу, а він побачив, що на столі м'яса багато, та й каже:

– Ма-у!.. Ма-у!.. Ма-у!..

А ті думають: «От ще йому мало! Це він і нас поїсть!»

Виліз пан Коцький на стіл і почав їсти. А як наївсь, то так і просягсь на столі.



А кабан лежав недалеко від столу. Аж тут комар вкусив його за хвіст. Кабан хвостом і крутнув, кіт же думав, що то миша, та туди, та кабана за хвіст. Кабан як схопиться, та навтіки!

Пан Коцький злякався кабана, скочив на дерево та й подерся туди, де ведмідь сидів.

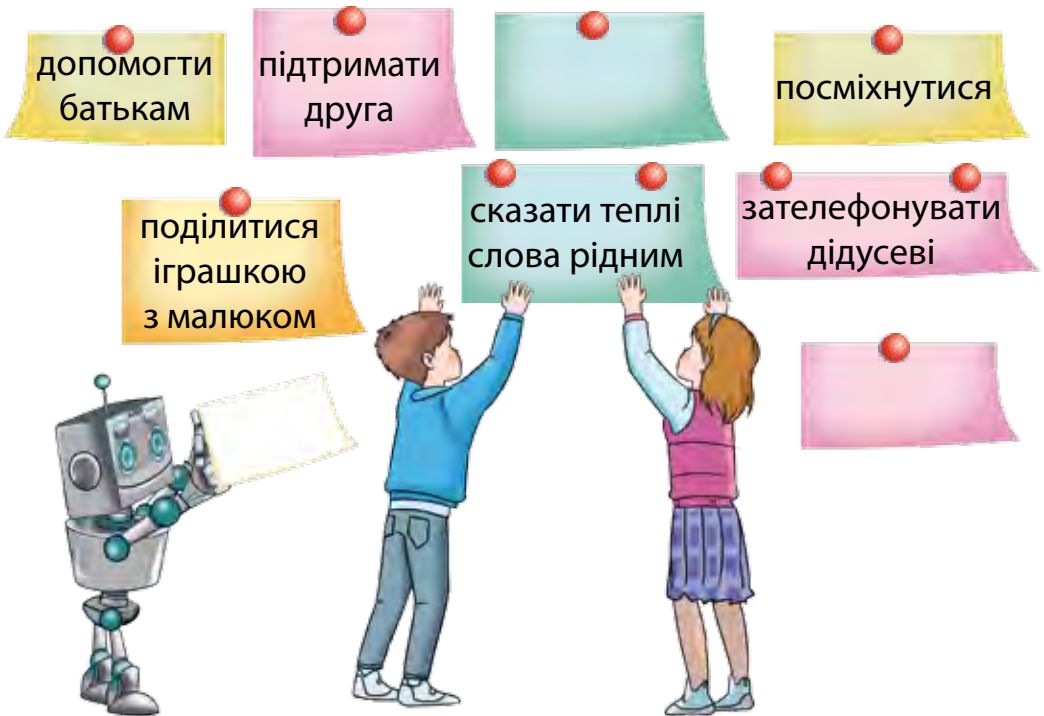
Ведмідь як побачив, що кіт лізе до нього, почав вище лізти по дереву, та до такого доліз, що й дерево не здержало – так він додолу впав – гуп! – та просто на вовка, – мало не розчавив його.

Як схопляться вони, як дременуть, то тільки видко. Заєць і собі за ними – забіг не знаєть куди... А потім посходились та й кажуть: – Такий малий, а тільки-тільки нас усіх не поїв!



Склади три-чотири запитання за змістом казки. Звернися з ними до однокласників та однокласниць і отримай на них відповіді.

ЛЮДИНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОБРА





Послухай, а потім прочитай вірш.

Любов Забашта

Людина починається з добра,
із ласки і великої любові,
із батьківської хати і двора,
з поваги, що звучить у кожному слові.
Людина починається з добра,
з уміння співчувати, захистити.
Це зрозуміти всім давно пора,
бо ми прийшли у світ добро творити.
Людина починається з добра,
зі світла, що серця переповняє.
Ця істина, як світ, така стара,
а й досі на добро нас надихає.



Як ти розумієш слова **ми прийшли у світ добро творити?**

Що для тебе означає творити добро?



Розглянь малюнок на попередній сторінці і прочитай, які добрі справи пропонують зробити Санду, Марійка та Кіберик. Якими справами можна доповнити цей перелік?

Поміркуй, чи легко творити добро.



Василь Сухомлинський – український педагог і письменник. Ріс жвавим і допитливим, старанно вчився, змалку любив малювати. 35 років він працював учителем і директором школи. Для дітей В. Сухомлинський написав понад 1500 казок, оповідань, легенд. Його твори вчать маленьких читачів відрізняти гарні вчинки від недобрих, бути чемними, поважати старших, захищати менших.

«Ви живете серед людей. Кожен ваш вчинок, кожне ваше бажання позначаються на людях... Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре», – писав він.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Василем Сухомлинським

ДОБРЕ СЛОВО

В однієї жінки була маленька донька Оля. Коли дівчинці виповнилося п'ять років, вона тяжко захворіла: застудилася, почала кашляти й танула на очах. До нещасної матері почали приходити родичі: Олині тітки, дядькі, бабусі, дідусі. Кожен приносив щось смачне й поживне: липовий мед і масло, свіжі лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон з курячих крилець. Кожен говорив: «Треба добре харчуватися, треба дихати свіжим повітрям і хвороба втече в ліси й на болота».

Оля їла мед і масло, лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон з курячих крилець. Але нічого не допомагало – дівчинка вже ледве вставала з ліжка.

Одного дня біля хворої зібрались усі родичі. Дідусь Опанас сказав:

– Чогось їй не вистачає. А чого – і сам не можу зрозуміти.

Раптом відчинилися двері і в хату ввійшла прабабуся Олі – столітня Надія. Про неї родичі забули, бо багато років сиділа прабабуся Надія в хаті, нікуди не виходила. Але почувши про хворобу правнучки, вирішила навідати її.

Підійшла до ліжка, сіла на ослінчик, узяла Олину руку в свою, зморшкувату й маленьку, і сказала:



– Немає в мене ні меду, ні масла, немає ні свіжих лісових ягід, ні горіхів, немає ні перепелиних яєчок, ні бульйону з курячих крилець. Стара я стала, нічого не бачу. Принесла я тобі, мила моя правнучко, один-єдиний подарунок: сердечне бажання. Єдине бажання залишилось у мене в серці – щоб ти, моя квіточко, видужала й знову раділа ясному сонечкові.

Така величезна сила любові була в цьому доброму слові, що маленьке Олине серце забилося частіше, щічки стали рожевими, а в очах засяяла радість.

– Ось чого не вистачало Олі, – сказав дід Опанас. – Доброго слова.



Ти прочитав(-ла) **оповідання**. Звернися до словничка термінів й уточни значення слова **оповідання**.



Що сталося з дівчинкою? Що приносили Олі її родичі? Які поради вони давали? Чи допомогло це хворій дівчинці? Хто прийшов до Олі? З чим прабабуся прийшла до правнучки? Розкажи про це словами оповідання.

Якого висновку ти дійшов(-ла) з цього твору?



Висновок, якого ти дійшов(-ла) з оповідання Василя Сухомлинського «Добре слово», є **головною думкою тексту** (*idea principală a textului*). Звернися до словничка й ознайомся зі значенням цього терміна українською мовою. Порівняй цю інформацію з тим, що тобі відомо з уроків читання рідною мовою.

Ці твори Василя Сухомлинського ти вже читав(-ла). Пригадай, про кого й про що в них йдеться.

«Чому голуби прилетіли до Олега»
«Як Оленка хотіла весну наблизити»
«Як Наталка у лисиці хитринку купила»
«Яблуко в осінньому саду»
«Ялинка для горобчиків»
«Ледача подушка»



НЕСПОДІВАНКА

Яцек гуляв з батьками у торговельному центрі. Він зупинився лише на мить біля вітрини магазину іграшок. Коли хлопчик озирнувся, його батьків уже не було. Яцек не мав при собі телефона. Що тепер? Він уважно подивився навколо й помітив поруч пана Януша зі сусідньої квартири.



– Добрий день, дядечку! – закричав він так голосно, що кілька людей подивилися у його бік. На щастя, і пан Януш теж.

– Яка несподіванка! – сказав сусід. – Не знав, що ти вмієш говорити!

– Як це? – здивувався Яцек.

– Ти ніколи не казав мені «Добрий день», – пояснив пан Януш.

Яцеку стало соромно. Сусід сказав хлопчику:

– Не хвилюйся, я допоможу знайти твоїх батьків.



Що сталося з Яцеком у торговельному центрі? Чому таке трапилось?

Кого хлопчик хотів попросити про допомогу? Як відреагував сусід?

Чому текст має таку назву? Чи справді пан Януш думав, що хлопчик не вміє розмовляти?

Поміркуй, як далі можуть скластися взаємини хлопчика й пана Януша.



Порадьтеся й розкажіть, як діяти, щоб не загубитися в натовпі.

Поговоріть про те, як поводитися з сусідами. Складіть кілька правил про добре сусідство.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Борисом Приваловим

ВАСИЛЬКО-ЗАБУДЬКО

– Знову забув? – ледве не плачучи запитав Семен. – Я слово дав у бібліотеці книжку не затримувати!

– Завтра обов'язково принесу. Пробач, будь ласка...

Василько завжди так ввічливо, так щиро просив вибачення, що довго на нього ніхто не гнівався. Штовхне дівчинку так, що вона аж у сльози. Ураз руку до серця притисне:

– Пробач, будь ласка! Я ненароком! Більше ніколи не буду!

Дівчинка шморгне носом і побіжить далі. А потім увесь день розповідає своїм подругам:

– Цей Василько такий ввічливий, такий ввічливий...

А Василько за хвилину вже іншій дівчинці ніжку підставить. І враз своє улюблене: «Пробач, будь ласка!» Помітили хлоп'ята, що дедалі частіше він промовляє: «Вибач, будь ласка!» То уроки не зробив, то запізнився, то товариша підвів... І щоразу, мов приказка:

– Пробач, будь ласка, я більше не буду!

Зрозуміли однокласники, що Василько – ввічливий хуліган. Треба його негайно провчити! Наступного дня на першій перерві Грицько, пробігаючи повз Василька, досить сильно штовхнув його.

– Ти чого? – здивувався Василько.

– Пробач, будь ласка! – приклав до серця руку Грицько. – Я більше не буду.





– Гм... – розгнівався Василько. – Так, не будеш? – і враз ледве не впав від поштовху Сашка.

– Я, здається, тебе зачепив? – запитав хлопець. – Пробач, будь ласка! Я більше не буду.

Так почалися страждання Василька. То йому забули повернути зошит, то хтось потягнув щоденник, то куртки переплутав... І всі перед ним вибачалися, обіцяли, що більше не будуть, а на наступній перерві все починалося спочатку.

Якось Василько виходив зі школи, зачепився за чийсь ногу і влетів у снігову кучугуру. Десь згори він почув ввічливе: «Пробач, будь ласка».

А коли він виліз та обтрусився, то побачив, що його рюкзак висить на дереві, а на ньому крейдою написано: «Пробач, це випадково. Більше не будемо».

слово дав – пообіцяв
не гнівався – не сердився, не ображався
ненарóком – випадково, ненавмисно



Чому однокласники вирішили провчити Василька? Чи правильно вони вчинили? Чи є вчинки дітей правильнішими за вчинки Василька? Як можна було вчинити дітям, щоб зупинити поведінку однокласника?

Як ти розумієш вислів **ввічливий хуліган? Поміркуй, чи виправиться Василько.**

Розглянь малюнки. Знайди й зачитай уривки з тексту, які вони ілюструють.

Визнач головну думку твору. Доведи, що текст «Василько-забудько» – оповідання.



Олена Пчілка – псевдонім Ольги Петрівни Косач, яка присвятила своє життя розвитку української культури. Вона писала поезії, байки, оповідання, перекладала українською мовою твори зарубіжних письменників, записувала народні пісні, легенди, казки. Олена Пчілка організувала дитячий театр, у якому ставили спектаклі за її творами. А ще вона – ніжна й мудра мама, яка виховала геніальну Лесю Українку.



Ти вже знаєш, що Олена Пчілка писала **байки** (fabulele). Чи знайомий тобі цей жанр з уроків читання рідною мовою? Якщо ні, знайди інформацію про байку у словничку термінів.

наморився – втомився
зирк – подивився, глянув
далебі – дійсно, справді, правду кажучи
ґави ловити, байдикувати – марно витратити час



Послухай байку, а потім прочитай її.

Олена Пчілка

КОТОВА НАУКА

Автор

Котик Мурко находився,
десь там лазив, наморився –
скочив на диван.
Ох, та й пишно ж як розлягся!
Як розкішненько простягся,
мов великий пан!
Зирк малий Петрусь на нього,
на пустунчика отого,
і сказав йому:

Петрусь

– Ах ти ж, Мурку, ах, ледащо.
Чи тобі робить нема що
у дворі всьому?
А глядіть в коморі, в хижі
та ловить шкідливі миші,
стерегти добра?
Розпустився, розманіживсь,
тільки спав би все та ніживсь!

Автор

Глянь, яка пора! –
так Петрусик лихословив.
Мурко вислухав і мовив:
– Правда, далєбі!
Вже ж недобре лінуватись,
до роботи не прийматись –
це скажу й тобі:

Котик

он книжки твої ще в схові
і завдання не готові,
що на завтра вчить.
Поки ходиш, гави ловиш
та мені докори мовиш,
міг би все зробити:
міг би вивчить байку «Хмару»
чи зробить задачок з пару,
а хоч би і п'ять.
І що треба написати,
все гарненько посправляти –
не байдикувать!

Автор

Часто так і в нас буває:
хтось там судить, дорікає,
іншого займа;
а на себе озирнутись
та швиденько схаменутись, –
то цього нема!





Назві персонажів байки. Де ліг відпочивати котик? З ким його порівнює авторка? За що котика сварив Петрусь? Що на це відповів котик? Що він порадив робити хлопчику? Яким у байці зображено котика? А Петруся?

Знайди і прочитай **мораль** байки. Які людські вади засуджує байка?

Прочитай прислів'я. Які з них можна використати як головну думку твору?

Гостре словечко коле сердечко.

Не кивай на сусіда, коли сам спиш до обіду.

Зробив діло – гуляй сміло.

Чуже бачить під лісом, а свого не бачить під носом.



Підготуйтеся до розігрування байки:

- ✓ розподіліть ролі;
- ✓ поміркуйте, з якою інтонацією потрібно читати слова автора й кожного з персонажів;
- ✓ повправляйтеся у виразному читанні одне одному.



Послухай, а потім прочитай самостійно байку. Яка румунська байка подібна до неї? Хто її автор?

Леонід Глібов

КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ

У степу, в траві пахучій,
коник, вдатний молодець,
і веселий, і співучий,
і проворний стрибунець
чи в пшениченьку, чи в жито,
досхочу розкошував
і цілісінькеє літо,
не вгаваючи, співав;
розгулявся на всі боки,
все байдуже, все дарма...

Коли гульк – аж в степ широкий
суне злючая зима.
Коник плаче, серце мліє;
кинувсь він до Мурав'я:
– Дядьку, он зима біліє!
От тепер же згину я!
Чуєш – в лісі ворон кряче,
вітри буйнії гудуть?
Порятуй, порадь, земляче,
як се лихо перебуть!

– Опізнився, небораче, –
 одказав земляк йому. –
 Хто кохав життя ледаче –
 непереливки тому.
 – Як же в світі не радіти?
 Все кругом тебе цвіте, –
 каже Коник, – пташки, квіти,
 любе літечко на те;



счочиш на траву шовкову –
 все співав би та співав.
 На таку веселу мову
 Муравей йому сказав:
 – Проспівав ти літо Боже, –
 вдача вже твоя така, –
 а тепер танцюй, небоже,
 на морозі гопака!



Склади (і запиши) три-чотири запитання за змістом байки Леоніда Глібова «Коник-стрибунець». Звернися із запитаннями до однокласників та однокласниць, отримай на них відповіді.

мимохіть = ненавмисно
 скривдити = образити
 кепкувати = жартувати



Прочитай назву твору. Поміркуй, про що в ньому може йтися. Чи може цей текст бути казкою?



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

Катерина Бабкіна

МСЬЄ ЖАК і КВІТНЕВА РИБА

Усі ми знаємо, що колись перед кимось точно завинили. Можливо, мимохіть. Йдеться не про ті провини, за які сварить бабу-

ся чи часом карає батько – розбиті шибки, подерті черевики, підстрижену ляльку чи погану оцінку з математики. Найгірша провина – скривдити когось, образити чиїсь добрі почуття. Або – просто залишитися до когось байдужим, обійти своєю увагою. Коли я забуваю бути до людей уважною, чемною і доброю, мені щоразу пригадується мсьє Жак.

Мсьє Жак приїхав до нас з Парижа. Упродовж цілого березня він замість нашого вчителя мсьє Анатоля навчав нас французької мови. Він був до всіх уважним і лагідним. Але сталося так, що цілий клас узяв собі за звичку постійно кепкувати з мсьє. Його домашні завдання ми виконували не відразу, а відкладали тижнями. Він дозволяв під час відповіді заглядати до підручника чи в зошит, ніколи не сварив нас за спізнення. Коли починався урок, ми підводилися і мляво вимовляли: «Бонжур, мсьє Жак»*. І хтось обов'язково додавав якийсь прикрий жарт. Мсьє Жак мало розумів українську мову, тому так жартуючи з нього, ми нічим не ризикували.

Замість диктантів і вправ він розповідав цікаві французькі казки та вірші, учив пісеньок та ігор, що в них бавиться паризька малеча. І неодмінно на кожному уроці ставив комусь дванадцятку.

Наприкінці березня мсьє Жак розповів нам про одну цікаву французьку традицію. Напередодні першого квітня всі готують квітневих риб: вирізають їх із паперу, розмальовують, пишуть на них добрі жарти й щирі привітання. Таку рибу треба першого квітня непомітно почепити на спину тому, до кого відчуваєш симпатію, кого поважаєш і маєш за друга. Виходить одночасно і жарт, і вияв прихильності.

Ідея нам дуже сподобалася. Усі заздалегідь приготували таких риб для однокласників та однокласниць. А тридцять першого березня Мирослав приніс до школи картон і фломастери, і ми вирішили приготувати квітневу рибу для кожного з учителів.

* «Бонжур, мсьє Жак» – французькою мовою: «Добрий день, пане Жак».

Мсьє Жакові ми сказали, що не маємо охоти до французької мови. Він не заперечував, щоб цілий урок ми малювали й вигадували привітання. Після уроку мсьє Жак попросив Мирослава залишити йому фломастери до завтра.



Про кого розповідається у тексті? Яким він був? Чим тебе вразив мсьє Жак? Як ставилися до нього діти? Поміркуй, чи справедливим було таке ставлення учнів до мсьє Жака? Про яку традицію розповів учитель дітям? Що вирішили зробити діти?

А наступного дня було перше квітня, день жартів і сміху. Усім учителям на двері ми почепили красиво розмальованих картонних риб зі щирими вітаннями від 4-А класу. Вони були втішені й зворушені. Останнім уроком у нас була французька мова.

Цілий урок мсьє Жак розповідав нам веселі французькі віршики й скоромовки. Після уроку він повернув Мирославу фломастери і подякував нам за спільну працю: наступного дня вчитель відлітав до Парижа. Він поставив усім хороші оцінки,

вслухав наше «Оревуар, мсьє Жак»* й вийшов із класу. Ми й собі заходилися збирати речі.

– Та в тебе риба на спині! – крикнула Галка Ігореві.

– І в тебе! – відказав їй Мирослав.

– І в тебе, поглянь, і в тебе, – загомоніли всі.

Мсьє Жак прилаштував маленьких паперових риб до спинок стільців, а до кожної причепив двосторонній скотч. Зовсім крихітний шматок, щоб не попусувати нашого



* «Оревуар, мсьє Жак» – французькою мовою: «До побачення, пане Жак».

одягу. Коли ми всідалися на початку уроку, риби поприклеювалися нам до спин.

Мабуть, мсьє Жак малював і вирізав їх до пізньої ночі... Кожному вчитель написав щось хороше, щось таке, що можна було сказати тільки про цю людину.

«Ти дуже гарна й розумна, та головне уважна, чуйна і добра, Катрін. Залишайся такою завжди», – написав він на моїй рибі. І тут я помітила, що ми не приготували квітневої риби лише для мсьє Жака...

Наступного дня всі принесли з дому гарно розмальованих картонних риб. Усі раптом пригадали, як цікаво було слухати розповіді мсьє Жака, як багато він нас навчив. Про це й писали на рибках. А ще – про те, що кепкували з нього і просимо за це вибачення. А ще – що будемо сумувати за ним і дуже хочемо, щоб колись він прилетів до нас.

Але мсьє Жак уже був у Парижі.

У мсьє Анатоля ми взяли адресу школи у Франції, де працював мсьє Жак. Моя мама купила великого конверта, і ми наліпили на нього всі-всі марки, необхідні для пересилання з України до Франції.

Після уроків ми всім класом пішли на пошту і вкинули цього велетенського листа у скриньку. І нам зробилося легко, ми перестали почуватися винними перед мсьє Жаком за те, що не були такими ж добрими, як і він.



Як відзначили день жартів і сміху діти? Як відреагували на їхні привітання вчителі? Як пройшов урок французької мови? Що помітили діти після уроку? Про що вони жалкували? Що зробили діти наступного дня? Знайди й зачитай, про що діти написали на рибках мсьє Жакові.

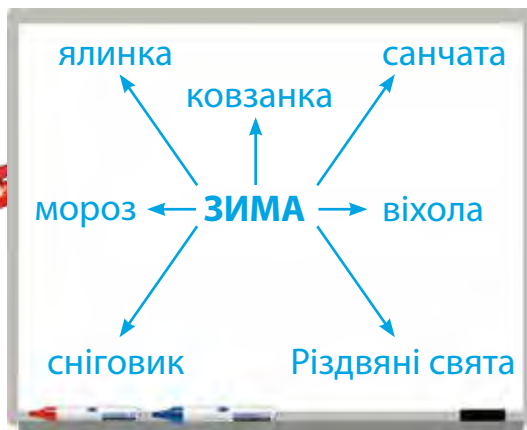
У якій частині тексту висловлена головна думка твору? Знайди й зачитай її.

Чи справдилися твої припущення щодо жанру твору?

МЕЛОДІЇ ЗИМИ



Ти розпочинаєш вивчати новий розділ підручника... Прочитай його назву. Поміркуй, про що йтиметься у творах цього розділу. Прочитай, які асоціації з цією порою року виникли в Санду та Марійки. Доповни їх.



Леонід Куліш-Зіньків

ЗИМА

Ну й бо ж снігу намело –
стало білим все село.
Біла стежка, біла річка,
біла вишня і смерічка,
біла хата, білі коні,
тільки носики червоні.



Чи схожа погода за вікном з тим, про що йдеться у вірші?

Яку картину ти уявив(-ла), коли читав(-ла) вірш?

Які рядки вірша потрібно читати із захопленням, а які – з перелічувальною інтонацією?



Повправляйтеся у виразному читанні: прочитайте по черзі вірш одне одному. Висловіть побажання, що потрібно змінити, удосконалити.

Віра Паронова

ЙДЕ ЗИМА

Йде зима, красуня мила.
В неї сукня сніжно-біла,
черевики з кришталю –
дуже зимоньку люблю!
Йде в засніженім уборі,
очі сяють, наче зорі.
Щоб своє побачить личко,
дзеркало зробила з річки.
Білі коси розпустила,
землю лагідно укрила –
хай спочине до весни
і чарівні бачить сни.



У якому образі постає зима у цьому вірші? Які слова з вірша допомагають уявити зиму як живу істоту? Як ти розумієш слова **дзеркало зробила з річки, білі коси розпустила, землю лагідно укрила**?



Послухай пісню «Завітала зимонька» (музика Ірини Порошук, слова Валентини Лисенко).



Який настрої викликала у тебе ця пісня? Якою ти уявив(-ла) зиму, слухаючи пісню? Подібні чи відмінні образи зими у пісні «Завітала зимонька» й у вірші «Йде зима»? Чим саме?



Створи колаж з фото чи малюнків на тему «Зима». Доповни його словесним портретом зими: добери слова, які найточніше її описують (**сніжна, весела, люта, біла**).



Прочитай самостійно вірш. Поміркуй, чому вірш має таку назву.

Віра Правоторова

НУДЬГУВАВ МОРОЗ

Нудьгував мороз надвечір:
поховалася малеча,
гріється собі у хаті,
нікого за ніс щипати.
Прикладав до вікон вуха,
він уважно дуже слухав,
підслуховував, як мами
засівають сни казками.
Так від ганку і до ганку
проблукав мороз до ранку.



Ярослав Стельмах народився у Києві, в родині відомого українського письменника Михайла Стельмаха. Ярослав ріс обдарованим хлопцем, з дитинства захоплювався музикою, спортом, іноземними мовами. Він автор популярних дитячих книжок «Химера лісового озера, або Митькозавр із Юріївки», «Голодний, Злий і Дуже Небезпечний», «Якось у чужому лісі» та ін. Більшість його творів – про дітей та їхні пригоди, справжню дружбу та безтурботне дитинство.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Ярославом Стельмахом

САНЧАТА

Спускалися ми з Митьком на санчатах. Уже всі розійшлись, а ми собі катаємось. Нарешті вирішили йти додому. Дивимося – дядечко з паличкою до нас прямує.

– Хлопчики, взув я старі черевики, а вони ковзкі. Боюсь, не піднімуся нагору, упаду, – каже дідусь. – Мені дуже незручно, але чи не змогли б ви мене на гору оцю підвезти?

Йому, мабуть, теж додому потрібно було, як і нам.

Ми трохи розгубились – нас дорослі катали на санчатах, це правда, а от ми їх ніколи. Я й кажу:

– Звичайно, можемо! Сідайте, будь ласка.

От веземо дядечка. Тільки виїхали – тіточка якась біжить.

– Що, – кричить, – зламав?

А ми їй:

– Та ні! Він хоч і важкий, але санчата теж міцні, будь-кого витримають. Так що ви не хвилюйтеся, не зламав.

Дядечко засміявся і до тіточки:

– Нічого я не зламав. Просто слизько дуже, от я й попросив хлоп'ят підвезти.



Тут і ми зрозуміли, що вона зовсім не про санчата питала. Сказали вони «Спасибі». Тіточка взяла дядечка під руку, і вони пішли.

А ми думаємо: «Раз на гору вже зайшли, то ще раз спустимось».

Спустилися. Стоїмо, чекаємо – може, ще когось підвезти потрібно. Довго чекали – ніхто не просить. Бачимо – бабуся йде. Ми до неї:

– Чи не треба вас на гору підвезти?

А вона й каже:

– Ви вже краще самі катайтесь, а то ще завезете на гору, а там відпустите.

Чи то вона так пожартувала – незрозуміло.

Ми тоді ще раз з'їхали. Уже стемніло, а нікого так і нема.

Пішли ми з Митьком додому.

«Нічого, – думаємо, – завтра теж прийдемо кататися. От тоді, може, кого-небудь і підвеземо!»



Про кого розповідається в тексті? З яким проханням звернувся дядечко до хлопчиків? Чому його прохання здивувало дітей? Як вчинили хлопчики?

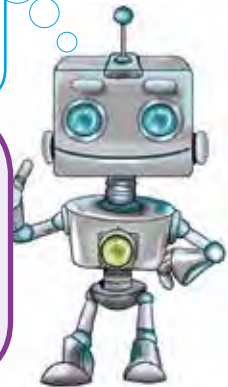
Що мала на увазі тітонька, яка запитувала «Що зламав?»?

Чому хлопчики хотіли ще когось підвезти?

Чи можна цей текст розмістити у розділі «Людина починається з добра»? Чому так думаєш?

Доведи, що текст «Санчата» – оповідання.

Про дружбу й веселі пригоди маленьких героїв ти можеш прочитати в цих книжках Ярослава Стельмаха...





Прочитай. Визнач жанр твору. Доведи свою думку.

Інна Бевз

Ходить він завжди вночі, має від дверей ключі, знає, хто живе і де, як себе щодня веде. Чемним діткам, хоч потроху,	в чобітки та у панчохи він кладе потішки, а нечемним – різки! Хто це? Швидко відгадай! Це наш любий
---	---



Чим ця загадка відрізняється від народних? За якими ознаками ти відгадав(-ла) загадку?

Що дістається чемним діткам, а що – тим, хто бешкетує?



Які подарунки від Святого Миколая хотів би одержати кожен з вас? Запитайте про це одне одного й дайте відповіді.



Вивчи загадку напам'ять і загадай її вдома.



Послухай уривок з тексту, а потім прочитай текст.

За Юстиною Телішевською

ЧАРІВНІ ДАРУНКИ

Жили́ два братики – Сашко й Мишко. Сашко завжди́ допомагав мамі з татом, а Мишко був ледачим і вередливим. Усе йому було не так: то в Сашка іграшка краща, то він каші не їстиме, то до школи не піде.

Цілий рік Святий Миколай спостерігав за хлопцями. Тому Сашкові він приготував велику торбу іграшок і солодоців, а Мишкові – нічого.

Уночі Миколай поклав свої подарунки Сашкові біля ліжка. Чортик Антипко, який це бачив, поклав на ковдру Мишка різки й розбудив його:

– Уставай, хлопче! Миколай приніс вам з братом подаруночки. Тобі – різки, а Сашку – цілу торбину смаколиків і конструктор.

– Отак завжди! – обурився Мишко. – Усе дістається цьому мазунчику!

– Але ж ти розумний хлопчик! Поки Сашко спить, поміняй Миколаєві дарунки місцями: собі забери торбу, а йому поклади різки.

Мишко так і зробив. Сашко не зрозумів, чим він так розсердив Святого Миколая. А Мишко сміявся з брата.

Сашко вдягнувся, узяв свої різки і вийшов надвір.

– От бачиш, за те, що ти добре поведився, Миколай подарував тобі різки, – підскочив до нього чортик Антипко, – а Мишку – он скільки всього! Отже, неслухняним бути вигідніше.

– Я не хочу бути таким, як Мишко, – відмахнувся Сашко. – Я не знаю, чому Миколай так зробив, але довіряю йому.

– От дурненький, – розчаровано пирхнув Антипко, роззирнувся довкола й побачив дівчинку на ковзанці. Він тут же поставив їй підніжку – дівчинка перечепилася і впала на лід.

– Ану геть звідси! – крикнув Сашко і прогнав Антипка. Хлопчик допоміг дівчинці підвестися.

– Знаєш, мені Миколай стільки цукерок подарував, що я боюся луснути, – усміхнулася Сашковій дівчинка. – Ходімо, я тебе пригощу.

А Мишко не хотів ні з ким ділитися смаколиками. Він так об'ївся солодощами, що в нього довго болів живіт. Бо Миколаєві подарунки чарівні: добрим вони виходять на добре, а злим – на зле.





Про кого розповідається у творі? Коли відбуваються події?

Хто з хлопчиків отримав подарунки від Миколая, а хто – різочки від чортика Антипка? Чому так?

Що порадив Антипко Мишкові? Чи дослухався до його поради хлопчик?

У чому хотів переконати Сашка чортик? Чи вдалося йому це? Знайди й зачитай їхню розмову.

Знайди в тексті докази того, що дівчинка з ковзанки була чемною.

Яка прикрість сталася з Мишком і чому?

Розглянь малюнки. У якій послідовності їх потрібно розмістити?



Покажи на малюнках кожного з персонажів твору.

Перекажи текст за малюнками.



Послухай пісню «Вже надходить ніч чарівна», музику і слова якої написав Іван Шевчук. Про яке свято в ній йдеться? Поділися своїми враженнями про пісню. Чи хочеш розучити її до свята?

Віра Правоторова

ЗРОСТАТИ РАЗОМ

Підроста в дворі ялинка
під віконечком Яринки,
стрімко тягнеться до неба.
Підрости їй дуже треба,
щоб прийдешнього Різдва
з нею сталися дива,
щоб прикрасили ялинку
мама з татом для Яринки
просто неба біля хати
і не здумали зрубати!
Щоб росли удвох – ялинка
і малесенька Яринка
від Різдва і до Різдва,
хай завжди отак трива!



стрімко – швидко



Про кого і про що розповідається у вірші? Чому ялинці потрібно швидше підрости? Як ти розумієш назву вірша? Поміркуй, чи любить родина Яринки природу. Чому так думаєш?

Юлія Домашець

ЛІСОВА ВЕЧІРКА В СТИЛІ «ЕКО»

У нас екологічна
вечірка новорічна.
Ми ялинку не купляли,
не рубали, не пиляли.
А до неї в ліс прийшли,
святкування почали.
Мінус двадцять – це не жарти,
та пригода цього варта.
Пуховик або кожух –
твій найкращий в лісі друг.
З термоса узвар гарячий
пити неймовірно смачно.
У снігу ми покачалися,
на санчатах покаталися,
круг ялиноньки зібралися,
танцювали, усміхалися.
І раділи всі смереки
цьому святу в стилі «Еко».



На честь якого свята влаштували вечірку? Чому персонажі вірша вирішили провести новорічне святкування в лісі? Яка погода була надворі? Що вони взяли з собою, щоб не замерзнути? Який настрій був у учасників вечірки? Доведи це рядками вірша.



Що означає вислів в стилі «Еко»? Чи хотів би / хотіла б ти побувати на такій вечірці? Поміркуй, що об'єднує вірші «Зростати разом» і «Лісова вечірка в стилі «Еко»».



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Іванною Савицькою

РІЗДВО У ЛІСІ

У гайку, де колись росли опеньки, жили зайчики маленькі. Шубка на них тепла та пухка, хвостик схожий на м'яча, вушка стирчать, очка блищать. Було всіх зайчиків п'ять.

Як прийшли Різдвяні свята, заметушилася хата.

Тут зайчиха порядкує, заєць надворі майструє, а маленькі зайченята обступили маму й тата, подають і допомагають, як уміють і як знають.

Уже до свят усе готове. Печиво пухке, чудове... З маком жовті калачі, і великі, і малі. Коржики, ще й паляниці та з біленької пшениці.

Чобіток нових по парі заєць приволік для дару. П'ять новеньких кожушків сам-один пошити вспів.

Хатка, хоч уже валилась, чистотою аж хвалилась...

– Ну, святкуймо! – каже мати. – Уже пора колядувати.

Обізвалась Сіра Спинка, наймолодша в них дитинка.

– Мамо, мамо! Де ж ялинка?

Каже мати:

– Та давайте підождімо! Куцика в яри пошлімо. Він прудкий, тож за хвилинку з яру принесе ялинку...

Скочив зайчик по долині, низько поклонивсь ялинці – і сюди, і туди, каже нищечком:

– Ходи! Ой, ходи мерщій до нас, різдвяний звеселиш час.

Та ялинка не схотіла. Уся інеєм заблистіла, золотими зірочками, кришталевими свічками та сказала на біду:

– Не піду!

Куцик як прибіг до хати, став рідні оповідати, як в яру ген у долині він все кланявся ялинці. Як вона уся блистіла, срібна, ясна, гарна, біла... Кращої немає в снах, ні в ліску, ні по хатках...

Заметушилася хата. Заєць вхопив чобітки, ще й новенькі кожухи. А зайчиха паляниці із біленької пшениці, пиріжки і калачі, що місила уночі.

Зайченята непомалу позбирали що попало і швиденько по сніжку скоком-боком – вже в ярку. Склали все те під ялинку, не марнують ні хвилинки.

Заєць вже будує хату. А зайчиха у куті сипле маку до куті, ліпить пиріжки з капусти, кидає в олію хрусти. А маленькі зайченята обступили маму й тата. Веселенькі. Не дармують, на весь голос колядують.

А ялинка вся ясниться, від інею аж іскриться. Гомін лісом покотився – Бог Предвічний народився.



Твір Іванни Савицької «Різдво у лісі» – авторська казка. З'ясуй у словничку значення цього терміна. Чим авторська казка відрізняється від народної?



Про кого розповідається у казці? Зі скількох осіб складалася родина зайчиків? До якого свята і як вони готувалися? Чому зайчики вирішили святкувати Різдво під ялинкою?



Розкажи, як готуються до Різдва у твоїй родині. Розглянь репродукцію картини Сьюзан Вілер. Поміркуй над запитаннями і вислови своє враження від картини.



Сьюзан Вілер



- Хто зображений на картині?
- Скільки їх?
- Хто серед них найстарший?
- У який час вони зібралися?
- Що роблять?
- Який у них настрій?
- Добери назву до картини.



Послухай, а потім прочитай оповідання.

Андрій М'ястківський

СІЮ, ВІЮ, ПОСІВАЮ

Щовечора перед Новим роком (колись Новий рік зустрічали 14 січня) дідусь Демид навчав Андрійка щедрувати:

– Щедрий вечір, хато-світлице.

Сійся, родися, житечко, пшенице!

Андрійко співав разом з дідусем та уявляв, як він прийде із дзвіночком до дядька Івана. Потім до дядька Юхима і сам лунко, як дзвіночок, щедруватиме. А йому за це дякуватимуть, пригощаючи цукерками, горіхами. Він ще й посіватиме з правої руки:

– Сію, вію, посіваю!

З Новим роком вас вітаю!

– Усе це дуже давнє, – зауважила мама.

– Хто давнє забуває, той теперішнього не знає, – сказав дідусь.

– Жито, пшениця теж давні, а щороку нові родять, – додав тато. І Андрійко тішився, що скоро піде щедрувати.



Чого навчав дідусь Демид онука? Що уявляв хлопчик? Який у нього був настрій? Що висловлювалося в піснях, які співав Андрійко?

Знайди в тексті й запам'ятай прислів'я. Спробуй пояснити його значення.



Пригадай, що ти знаєш про колядки, щедрівки, засівальні пісні. Перевір себе за словничком термінів.

ЩЕДРІВКА

Прийшли щедрувати до вашої хати.

Приспів: Щедрий вечір, добрий вечір
добрим людям на здоров'я.

Тут живе господар – багатства володар.

Приспів...

А його багатство – золоті руки.

Приспів...

А його потіха – хороші діти

Приспів...



Що мовиться у щедрівці про господаря? Яке в нього багатство? У чому його потіха?

ЗАСІВАЛЬНА

Хлопчик засіває хату зерном і промовляє:

Сійся, родися,
жито, пшениця,
всяка пашниця.

На щастя,
на здоров'я,
на Новий рік,

щоб вам родило
краще, ніж торік!
Квасоля під стелю,
а льон по коліна,
щоб вам, господарю,
голова не боліла!



Які побажання висловлено у творі? З якою інтонацією його потрібно читати?



Якщо ти дівчинка, то вивчи напам'ять щедрівку, а якщо ти хлопчик, то – засівальну. За бажанням можеш дібрати й вивчити подібні твори з інших джерел.



Послухай уривок, а потім прочитай оповідання самостійно.

За Світлавою Колядою

ОМЕЛЮХИ



Лютує мороз. Сьогодні так холодно, що маленькі школярі не пішли до школи. Оріся теж удома. Вона дивиться у вікно. Бабуся у хліві порається. Нудно дівчинці самій. Он там, надворі, горобіна червоними кетягами палає.

Аж ось налетіла зграйка омелюхів... Усю горобину вкрила. Гарні птахи! Гру-

ди в них рожеві. Голівки чубатенькі. Посвистують омелюхи, ягодами ласують. Оріся в долоньки плеще. До птахів озивається. От коли б вони прилетіли до неї! Та пташки на неї й уваги не звертають. Усе їдять та їдять. Наїдаються.



Дивиться Оріся, а вони мляві стають. Свистіти перестали. Раптом почали падати! Один, другий, третій... Усі попадали. Який догори лапками, який на бочок...

– Ой лишенько! – стривожилася Оріся, у вікно стукає...

Прийшла бабуся й заспокоює внучку:

– Усе буде гаразд, – говорить. – Я їм допоможу. А ти спати лягай, бо вже темніє.

Прокинулась Оріся – повна світлиця омелюхів! На кімнатному лимонному дереві сидять. Очам своїм дівчинка не вірить. А посеред світлиці – порожній кошик! Що за дива?! Дві пташки на підвіконні сидять. Дзьобами у шибку стукають.

Підвелася Оріся з ліжка. На підлогу стала. А омелюхи – усі до вікон. З лимонного деревця злетіли. Об вікна стурбовано б'ються.

Оріся – знов до ліжка. Затихла, чекає. Тільки очі з-під ковдри визирають. Сидять пташки біля вікон і не співають.

Вирішила Оріся випустити омелюхів. Заговорила дзвінким голосочком:



– Не лякайтесь! Я вас випущу! – Але пташки знову стри-
вожилися.

Відкрила Оріся квартиру. Сама в куточку ліжка притихла.
Омелюхи – в квартиру! Один за одним, один за одним... Фур-
р-р! Фур-р-р! Полетіли!

Увійшла бабуся і все пояснила. Мерзлих ягід наковталися оме-
люхи. Дуже охололи їхні тільця. Від того птахи й попадали. Мог-
ли б і загинути. Але бабуся внесла їх у кошику до кімнати. Поки
Оріся спала, омелюхи відігрілися.

– А ти, Орісенько, добре зробила, що омелюхів випустила.
Пташкі сумували б за лісом. А на горобину вони ще прилетять.
Та й морози великі тримаються в нас недовго.

нудно – скучно, нецікаво
кєтяги – грона
світлиця – кімната



**Про кого йдеться в оповіданні? Чому дівчинка була вдома? Який
настрій у неї був? Хто привернув її увагу?**

**Знайди і прочитай рядки, у яких розповідається: а) якими були
омелюхи; б) що вони робили; в) що з ними сталося.**

Чому омелюхи попадали? Як це пояснила бабуся?

Яку добру справу зробила бабуся? А Оріся?

КРАЇНА МОЯ – УКРАЇНА

Що тобі підказала назва розділу?

Про що в ньому йтиметься?

Які твори на цю тему ти вже читав(-ла)?

Звернися до змісту підручника: знайди

у ньому розділ, який починаєш вивчати.

Чи є у переліку твори або прізвища

авторів, які ти вже знаєш?





Послухай Гімн України. Пригадай, коли виконують Гімн України.



ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова Павла Чубинського

Музика Михайла Вербицького

Ще не вмерла України і слава, і воля,
ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу.
І покажем, що ми, браття, козацького роду.



Дмитро Павличко – український поет, перекладач, політик. Невеликі поезії він почав писати ще школярем. Його твори приваблюють щирістю, красою і простотою. Багато віршів поета стали піснями («Два кольори», «Лелеченьки» та ін.). Дмитро Павличко любив дітей і багато писав для них.

«А я маю надію на вас – як ви підроснете, на нашій землі буде більше світла», – так звертався поет до дітей.



Прочитай назву вірша. Як ти гадаєш, де найкраще місце на землі?

Дмитро Павличко

ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА ЗЕМЛІ

Де зелені хмари яворів заступили неба синій став, на стежині сонце я зустрів, привітав його і запитав:	– Всі народи бачиш ти з висот, всі долини і гірські шпилі. Де ж найбільший на землі народ? Де ж найкраще місце на землі? –
---	---

Сонце усміхнулося здаля:
– Правда, все я бачу з висоти.
Всі народи рівні. А земля
там найкраща, де вродився ти!
Виростає, дитино, й пам'ятає:
Батьківщина – то найкращий край!



З ким розмовляє герой вірша? З якими запитаннями він звернувся до сонця? Зачитай, яку відповідь воно дало. Знайди й зачитай рядки вірша, у яких висловлена головна думка твору.



Друже, зверни увагу, які образні вислови дібрав поет. Розлогі крони яворів він називає **зеленими хмарами яворів**, а красу і глибину неба підкреслює словами **неба синій став**.

Часто у віршах образні вислови вживаються у переносному значенні. Вони роблять текст більш виразним.



Валентина Новомирова

БАТЬКІВЩИНА

На білому світі є різні країни,
де ріки, ліси і лани...
Та тільки одна на землі Україна,
а ми її доньки й сини.
Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
і квіти усюди ростуть...
Та тільки одну Батьківщину ми маєм –
її Україною звать.



Порадьтеся і зробіть висновок: чим особлива для нас Україна? Чому вона для нас тільки **одна? Під час відповіді можете використовувати слова вірша.**



Повправляйся у виразному читанні віршів. Прочитай один із них удома рідним. Поцікався в них, як тобі удосконалити читання. Над чим потрібно попрацювати?



Послухай уривок з тексту, а потім прочитай текст.

КНЯЗЕНКО ЯСІНЬ

Був у одного князя син на ім'я Ясінь. Жив князенко у гарному замку на верховині. Жилося би Ясіневі добре, коли б його вчи-

телі-чужинці навчали любити рідну землю, допомагали пізнати її красу й багатства. Та вони цього не робили, тому князенко своєї землі не знав і не любив. От одного разу прийшов він до батька і сказав:

– Батьку, хочу пізнати світ, красу його в далеких країнах. Надокучило мені жити тут. Дозволь мені оглянути інші країни світу.

Довго князь вагався – чи дозволити синові залишити батьківщину, але по довгих проханнях Ясіня погодився.

– Їдь, сину, пошукай собі щастя на чужині. Якщо знайдеш його, залишайся там. Будь щасливий!

Попрощався князенко з родиною й поїхав далеко. Ніч захопила його в лісі. Знайшов Ясінь місце під розлогим дубом, постелив оленячу шкуру і ліг спати. Перед сном зітхнув і сказав:

– От якби мені крила, я б швидко полетів через гори й долини!...

Нараз перед князенком став старий дідусь і промовив:

– Так буде, як бажаєш! Сідай лиш у цей човен, він понесе тебе високо над землею. А як захочеш на землю, скажи: «Пливи, човнику, нижче й до землі ближче!»

Князенко подякував дідусеві й сів у човен. Човен поніс його вгору. Летів у темряві, а коли прокинувся, то був у незнаній країні. Бачив пальмові гаї, гори, укриті вічним снігом, широке море,



а ще далі пустелю. Багато країн він так пізнав, повертав човном у різні сторони, але жодного разу не хотів спуститися на землю.

Та ось човен опинився над землею, яка видалася йому найкращою за всі, що їх побачив у своїй мандрівці. Тут бачив зелені гори, урожайні поля, гарні оселі в зелених садах і гомінливі міста над річками. На полях працювали люди, а їх чарівний спів долітав до нього.

– Ось найкраща земля! Тут я зупинюся. Пливи, човнику, нижче та до землі ближче, – промовив князенко.

І човен сів серед лісу перед великим замком. Князенко вийшов із човна й почав розглядатися довкола. «Чий це може бути такий гарний замок на горі», – думав Ясінь.

Нараз з'явився знову перед ним лісовий дідусь і сказав:

– Іди в замок, а там побачиш! – і зник.

Князенко ввійшов до замку. У гостинній залі навколо довгого стола сиділи лицарі-гості, а між ними на першому місті – старий князь, його батько. Радісно привітав князь свого сина.

– Де я і чия це така чудова земля? – спитав князенко.

– Ти в рідній землі, сину, це твоя рідна земля!



Чому князенко Ясінь не знав і не любив свій рідний край?

Яке було в нього бажання? Що трапилося з князенком у лісі?

Знайди й зачитай, яка земля видалася Ясіневі найкращою.

Кого він зустрів у замку? Що зрозумів князенко Ясінь?

Доведи, що текст «Князенко Ясінь» – казка.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Василем Сухомлинським

БЕЗ БАТЬКІВЩІНИ ЖИТТЯ – НЕ ЖИТТЯ

Журавлик народився на березі лісового озера. Підріс, полюбив рідну землю. Але настала осінь і наближалася зима.

Журавлик пристав до зграї інших журавлів і полетів далеко на південь. Там вічне літо, теплі води, яскраве сонце. У лісах зелені, сині, жовті папуги співають.

А наш Журавлик прилетів, роздивився навколо й засумував. Ніщо його не радує – ні пташині пісні, ні привітне сонце.

Одного разу підлетів до Журавлика Зелений Папуга й запитав:

– Чого сумуєш? Чом гнізда не мостиш, журавлят не виводиш?

Мовчить Журавлик, нічого не відповідає, тільки на північ поглядає.

Раптом насторожився, прислухаючись до чогось. Здалеку долинув журавлиний клич:

– Пора в дорогу!

Змахнув Журавлик крильми.

– Куди ж ти летиш? – здивувався Зелений Папуга. – Адже там холодно. Поживеш кілька місяців та й знову до нас повернешся. І що там хорошого на твоїй холодній півночі?

– А хороше те, що там я народився, – відповів Журавлик. – Там моя батьківщина. А без батьківщини життя – не життя.

Сказав це Журавлик і полетів наздоганяти своїх товаришів.



Ти прочитав(-ла) текст. Визнач, це – оповідання чи казка. Яка? Доведи правильність своєї відповіді.

Хто герої твору? Чому засумував Журавлик?

Чого не міг зрозуміти Зелений Папуга?

Що відповів Журавлик Зеленому Папузі? Чи можуть бути ці слова головною думкою тексту?



Мар'яна Савка – поетеса, перекладачка, редакторка і співзасновниця «Видавництва Старого Лева».

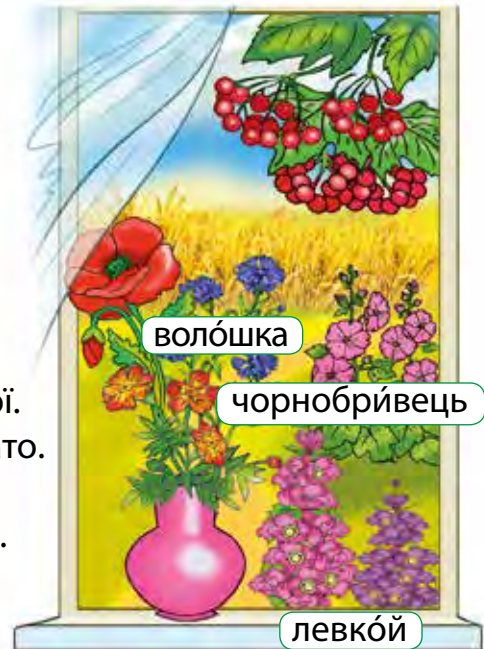
«З дитинства мене оточувало дуже багато книжок, – згадує Мар'яна Савка. – Мені так подобалося читати, що я й собі мріяла про якусь таку професію. Сиди собі, читай! Але ж ви знаєте, що мрії збуваються. Тепер я і пишу книжки, і видаю, і, звичайно ж, читаю! І це справжня насолода!»

Нині Мар'яна Савка – авторка популярних книжок для дітей «Чи є в бабуїна бабуся», «Босоніжки для стоніжки», «Казка про Старого Лева», «Тихі віршики на зиму», «Колісанки та дрімливі вірші». Її твори наповнені гумором, теплотою й добротою.

Мар'яна Савка

УКРАЇНА

Країн багато на великій карті,
та серед них – вона, твоя єдина.
Її люби і будь завжди на варті,
бо це твоя земля, це Україна.
Вона така ж реальна і казкова,
як мамина долоня, тепла й щира,
у неї в серці українська мова,
в її душі любов і світла віра.
Цвітуть в ній мальви, маки і левкої.
Хтось, може, скаже, що таких багато.
Але ти знай, що іншої такої
не зможеш в цілім світі відшукати.





До чого закликає поетеса у вірші? З чим порівнює Україну? З якими почуттями розповідає вона про свою країну? Яка головна думка твору?



Поміркуй, що для тебе Батьківщина. Які образи виникають в уяві, коли ти чуєш це слово? Підготуй проєкт «Україна – моя Батьківщина». Це може бути малюнок, аплікація, добірка цікавих фактів з ілюстраціями. Представ проєкт у класі: прокоментуй його зміст.

Наталія Зарічна

Я тримаю у руці
кольорові олівці.
Хочу я намалювати
Кримські гори і Карпати.
Степ і пагорби Дніпрові,
і озера, і діброви,
і веселку, і калину,
Чорне море і Дунай –
все це наша Україна,
наш чудовий рідний край!



Що хоче зробити герой вірша? Чи добре він знає свою країну? З чого це видно? Поміркуй, як він ставиться до Батьківщини. Аргументуй свою відповідь рядками з вірша.



Які географічні назви згадуються у вірші? Спробуйте знайти ці об'єкти на карті України. Якщо виникли труднощі, зверніться за допомогою до вчителя/вчительки.



Підготуйся до конкурсу читання віршів про Батьківщину:

- ✓ переглянь вірші, які ти вже прочитав(-ла) у розділі «Країна моя – Україна»;
- ✓ вивчи один з віршів напам'ять (за бажання можеш обрати й вивчити вірш на таку ж тему з інших джерел).



Найбільше багатство нашої країни – її люди.
Яких **світочів** України ти знаєш?
Що саме тобі відомо про них?
Пропонуємо тобі ознайомитися з творами про дитинство видатних українців, які уславили нашу державу на весь світ.



Слово **світоч** має кілька значень. Одне з них таке: світочем називають людину, яка своєю працею, творчістю освітлює життя іншим, є для них джерелом правди, волі й мудрості.



Тарас Шевченко – поет, художник, гордість України.

Ріс у багатодітній кріпацькій родині. У 9 років втратив маму, а в 11 – батька. Найближчою по́другою, нянькою і заступницею для Тараса була його сестра Катерина.

Він ріс допитливим, мав велике бажання навчатися, з дитинства проявив хист до малювання.

Понад усе Тарас Шевченко любив свою Батьківщину. У своїх творах він розповідав про красу України та тяжке життя простого народу. На картинах зображував мальовничу природу рідного краю.



цяцькі – іграшки
ловіти кожне слово – уважно слухати



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Дмитром Красицьким*

Яскраве сонце освітлювало ба́тьківську хату. Яблуня на прицілку підросла й щороку більше родила червоних яблук. Подвір'я поросло зеленим споришém.

Серед двору на ряднині сидів Тарас. Йому йшов четвертий рік. Щічки хлопчика засмагли на сонці, він мружив очі й захоплено грався улюбленими цяцьками. Тут же спала й молодша Тарасова сестричка Яринка, а по дворі щодуху бігав шестирічний братик Микита.

Тарас побачив старшу сестричку. Вона виривала бур'ян у квітнику. Хлопчик голосно покликав:

– Катрусю, іди розкажи казку! Розкажи казку!

– Посидь, Тарасику, побався з Яринкою – вона маленька.

– Катрусю, і я був маленький?

– І ти був маленький, а тепер виріс і повинен глядіти сестричку. У тебе є цяцьки?

На ряднині лежали покришка від горняти, дерев'яна кулька невідомо від чого, зелений огірок і кілька квіток з Катрусиного квітника.

Тарас збирав цяцьки на ряднину й обіцяв віддати їх сестрі, маленькій Яринці, коли вона прокинеться.

Тарас знову покликав:

– Катрусю, іди розкажи казку!

Катруся, покинувши роботу, сіла поруч з братом.

– Катрусю, розкажи про козу-дерезу, – просив він.



* Дмитро Красицький (1901–1989) – правнук рідної сестри Тараса Шевченка Катерини.

Дівчина почала розповідати, а Тарас ловив кожне слово. Він зрідка кліпав допитливими очима й ледь-ледь дихав: йому здавалося, що й він пасе козу, жене її з поля і зустрічає дідуся на воротях у червоних чоботях.

– Кізонько люба, кізонько мила, чи ти пила, чи ти їла?

– Ні, дідусю, я не пила, я й не їла – тільки бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку, бігла через місточок, вхопила кленовий листочок, – тільки й пила, тільки й їла.



Сердився Тарас на брехливу козу. Він стурбовано кліпав очима, сльози наворачались на очі, але гнів на брехливу козу сушив їх. Коли б можна було, він би сам пішов до діда й розповів усю правду. Тож коли дідусь дізнався, що коза його обдурювала, і покарав її, – Тарас дуже зрадив.

Катруся розповідала далі. Надходив вечір. Скоро батько й мати прийдуть з панщини. На світанку пішли вони пшеницю жати. Прийдуть змучені, натруджені, як і вчора.

Сонце покотилося за гору. Тарас хотів діждатись батька й матері, але сон перемагав його.

– Ти, я бачу, спати хочеш? Ходімо до хати, постіль постелю.

Катруся постелила, спати поклала, тихенько пісенькою приспала.



Про чіє дитинство розповідається у творі? Скільки років було Тарасу? Хто з братів і сестер згадується у творі? Де були батьки дітей?

Як проводив час Тарас? Які в нього були іграшки? З яким проханням хлопчик звернувся до старшої сестри?

Знайди й зачитай уривки про те, як Тарас слухав казку, які емоції він переживав. Про які риси характеру хлопчика це може свідчити? Як Катруся ставилася до Тараса? Які висновки можна зробити про дитинство хлопчика?



Порадьтеся, яку назву можна дібрати до тексту.



Пригадай, які вірші Тараса Шевченка ти читав(-ла) у попередніх класах? Які з них ти знаєш напам'ять?

Тарас Шевченко

Сонце заходить, гори чорніють,
пташечка тихне, поле німіє.
Радіють люди, що одпочинуть,
а я дивлюся... І серцем лину
в темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю,
і ніби серце одпочиває.



Яку пору доби описано у вірші – ранок, день, вечір? Куди лине думками автор? Які емоції він переживає? Поміркуй, з якою інтонацією потрібно читати цей вірш – урочисто, гучно чи з ніжністю й любов'ю.

Тарас Шевченко



Село! І серце одпочине:
село на нашій Україні –
неначе писанка, село.
Зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати,
а на горі стоять палати*,
неначе диво. А кругом
широколистії тополі,
а там і ліс, і ліс, і поле,
і сині гори за Дніпром.
Сам Бог витає над селом.

* Палати – тут: великий будинок, палац.



Про що йдеться у вірші? З чим автор порівнює село? З якими почуттями він розповідає про село? Аргументуй свою відповідь рядками з вірша.



Повправляйся у виразному читанні віршів. Один з віршів Тараса Шевченка вивчи напам'ять.



Леся Українка з дитинства була талановитою дитиною. Свій перший вірш вона написала у 9 років, а у 13 – видала першу збірку віршів. У дитинстві Леся захворіла. Вона дуже страждала, усе життя мужньо боролася з хворобою. Недуга не зламала мужньої дівчини. Вона самостійно навчалася вдома.

Леся Українка здобула дуже добру освіту, знала понад 10 мов, грала на фортепіано. У 19 років вона написала підручник з історії для своїх сестер. Для дітей Леся Українка писала вірші, казки, оповідання.



Лісовик, водяник, русалка,
мавка, перелесник, потерчата –
це міфічні істоти.
Дівчинка = дівчатко.
Шлях = дорога.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Лесею Храпливою

КОЛИСЬ ВЕСНОЮ НА ВОЛИНІ

Надв́орі починалася весна. Сніг уже танув, і на дорозі, що вела крізь село Колодяжне, стояли великі калюжі. Подекуди земля вже просихала, а при шляху несміливо показувалася весняна



травичка. Дорогою поміж хатами бігло біляве дівчатко, років, може, дванадцяти. На ньому – по-волинському вишивана сорочка, свитка і спідниця. Бігло воно, уважно оминаючи калюжі, і все щось стиха собі підспівувало.

Дівчинка добігла до останньої хати. За нею вже починався ліс. Під хатою сиділа старенька бабуся й перебирала якесь сухе зілля.

– А куди це ти, дитинко, йдеш? – спитала бабуся.

Дівчатко спинилося, всміхнулось:

– До лісу, бабуся.

– До лісу? А хіба ж ти лісовика чи русалки не боїшся?

– Чого мені боятися? Ось я читала в книжечці про мавку, то вона зовсім не страшна.

– У книжечці? А хіба ти читати вмієш?

– Умію. А хіба що? Усі ж уміють!

– А хто тебе навчив читати?

– Матуся. Вона і мене, і брата Михайлика* навчила.

– То, кажеш, і мати твоя читати вміє? А чия ти будеш? Щось я тебе раніше не бачила.

– Бо я лише недавно зі Зв'ягеля приїхала. Я – Косачівна, а звать мене Леся...

* Михайлик – молодший брат Лесі Українки.

– То ти панова донечка! – здивувалася старенька. – А я й не знала, що з панночкою говорю... Бо як же тут пізнати? І одягнена, як усі дівчата, і говориш, як усі... Я думала, що всі пани, прости Боже, лише по-чужому балакають...

– Може, інші й по-чужому розмовляють, а нам чого своєї рідної мови соромитися? Ми всі вдома лише по-своєму говоримо: і матуся, і Михайлик, і родичі наші Старицькі* та Лисенки**, і дядько Драгоманив***, і тіточка...

Аж тут дівчинка трохи не розплакалась.

– Чого ти так посумніла, дитино?

– Бо... тіточку москалі в Сибір вивезли за те, що по-нашому говорила і була українкою. Я її так любила!

– Бог милостив, дитино! І з Сибіру люди вертаються! А ось коли тіточку засудили, то тобі хіба не страшно по-нашому говорити і вдягатися, та ще і книжки читати?



Про кого розповідається в тексті? Якою ти уявляєш Леся? Куди вона йшла? Кого зустріла по дорозі? Чому бабуся подумала, що розмовляє з простою дівчинкою, а не з панночкою? Як Леся та її рідні ставилися до рідної мови? Що розповіла дівчинка про свою тіточку?

Прочитай останнє запитання бабусі. Зроби припущення: як Леся може на нього відповісти.

Тут Леся, мов огонь, спалахнула:

– Ой ні, бабуся! Нізащо в світі мови не покину! Я читала книжечку про відважного лицаря, що його вже з коня скинули, до землі списом прибили, а він ще говорив: «Убий – не здамся!» То, знов, писали, якто перших християн посилали на муки, вогнем

* Старицькі – тут: йдеться про родину Михайла Старицького – відомого українського письменника.

** Лисенки – тут: йдеться про родину Миколи Лисенка – видатного українського композитора.

*** Дядько Драгоманив – тут: йдеться про Михайла Драгоманова – відомого вченого, дядька Лесі України.

палили, диким звірам на поталу кидали, а вони свої віри таки не зрадили. Так і ми свого ніколи не покинемо!

– Що ж, дитино; бачу, ти мудра, на книжках учена та ще й завзята вдалася. Але в ліс таки не йди! Небезпечно тепер людині туди заходити!

А в Лесі оченята новим огником загорілися.

– Що там таке твориться? Розкажіть, бабусю! – почала просити.

– О, багато, багато чого! Ліс зимові білі шати скидає, у весняні, в зелені одягається. А з ним і цар його, лісовик. А лісовик такий: ти з ним добра, то й він з тобою добрий. Та коли розгнівається за що-небудь – горе тобі! З озера водяник виглядає, а з ним і дочка його, русалка. Вона дуже любить затягати у воду рибалок молодих! А зі старої верби виходить мавка. Там вона всю зиму спала. Приходить до неї перелесник. Коли його розгнівиш, він одразу хату спалити може! А потерчата понад болотом вогники палять – людей у трясовиння заманюють. Треба, доню, добре знати, яке зілля з собою носити, щоб у біду не потрапити...

– А ви, бабусенько, маєте таке зілля? Як же вам його не мати, коли ви так близько лісу живете!? Дайте ж мені, рідненька, щоб я теж у лісі хоч русалку, хоч мавочку побачила! Так дуже я їх побачити хотіла б!

Довго-довго просила вона, аж поки бабуся не всміхнулася ласкаво, не вибрала з усього зілля маленького пучечка та подала Лесі. Подякувала, вклонилася дівчинка й побігла в ліс.

Не знати, чи бачила вона в лісі мавку, чи ні. Та, мабуть, таки бачила, бо багато років пізніше, як уже виросла, написала про неї в «Лісовій пісні»! І як чудово написала! І про лицарів писала, і про перших християн, і про всіх, що за правду з неправдою боролися. Бо маленька Леся – це була велика письменниця Леся Українка.



**Чи справдилися твої припущення щодо відповіді Лесі?
Про які риси характеру свідчить така відповідь дівчинки?**

Чому бабуся застерігала дівчинку не ходити до лісу? Прочитайте розповідь бабусі про таємничих лісових мешканців. Кого хотіла побачити Леся в лісі?



Що тебе найбільше вразило з розповіді про Лесю Українку? Що ти розкажеш про неї вдома?

Леся Українка

Як дитиною, бувало,
упаду собі на лихо,
то хоч в серце біль доходив,
я собі вставала тихо.

«Що, болить?» – мене питали,
але я не признавалась,
я була малою горда,
щоб не плакати, я сміялась.



Про кого і що саме розповідається у вірші? Якою була героїня вірша? Чи сподобалась вона тобі? Чим саме?

Леся Українка

На зеленому горбочку,
у вишневому садочку,
притулилася хатинка,
мов маленькая дитинка
стиха вийшла виглядати,

чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
немов мати до дитинки,
вийшло сонце, засвітило
і хатинку звеселило.



Яку картину змальовує поетеса? З чим вона порівнює хатинку? А сонце? Як почуття до рідного краю висловлено у цьому вірші?



Повправляйся у виразному читанні віршів. Один з віршів Лесі Українки вивчи напам'ять.



Рідні називали малого Франка Мирном, щоб уберегти від «злих духів». А в селі хлопчину звали «лісова душа», бо він любив блукати в лісі, розмовляти з деревами і пташками. З дитинства Іван був допитливим, мав добру пам'ять, хотів навчатися й пізнавати нове. У гімназії був найкращим учнем у класі. Здобув хорошу освіту. За своє життя опанував 19 мов. Власні твори (а їх понад 6 тисяч) писав п'ятьма мовами. Для дітей писав казки, оповідання й вірші.

Іван Франко любив вишиванки. Одягав їх майже щодня. Варив смачну каву. Для своїх дітей у будинку створив невеликий домашній зоопарк.

На честь великого письменника названо місто Івано-Франківськ.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Володимиром Барагурою

«ХЛОПЧИК-ЧУДАК», ЩО СТАВ СЛАВНОЮ ЛЮДИНОЮ

Івась народився в селі Нагуєвичах коло Дрогобича в Західній Україні. Батько хлопчика був ковалем. Його кузня стояла на горбку за селом. Івасів батько був людиною розумною й веселою. За це люди любили його й вечорами сходилися в кузню. Одні приходили за ділом, а хто тільки поговорити чи довідатися про новини. Там розповідали казки, перекази та різні фантастичні оповідання. Івась дуже любив заходити в кузню. Він сідав на лаві поміж дорослими і прислухався до їхніх розмов. Хлопчик був обдарований буйною фантазією, і все його цікавило.

Любив Івась бігати по зелених луках поміж широколистими лопухами та пахучими квітами. Любив річку зі стрімкими берегами, в якій гуляли рибки й колихалися водорості. А ще любив

бігати в ліс. Хоч ліс був великий, густий і темний, малий Івась його не боявся, бо знав там кожен галявину, кожен стежинку.

Якось забіг Івась на леваду, видряпався на стіг пахучого сіна і задивився на залиту сонцем околицю. Раптом сонце закрила чорна хмара, подув вітер-буревій. Блискавки почали прорізувати небо-



схил. Гуркіт грому покотився верхами. Івасеві здавалося, що чорна хмара за горою – це голова якогось велетня, що хоче градом знищити селянські ниви, городи й сади. Івась вирішив стати на бій з грізним велетнем. Він зразу просив велетня піти собі геть. Але велетень підходив щораз ближче. Івась схопився на ноги й погрозив йому кулачками, закликаючи йти геть. Ця боротьба з вигаданим велетнем так знесилила малого Івася, що він знепритомнів і впав на сіно. Там знайшла його стривожена мама, що разом з батьком і сусідами скрізь шукали Івася.

Хлопець розповів мамі, як боровся з велетнем. Вона перехрестила сина, поцілувала й сказала, щоб не оповідав про це нікому, бо люди будуть насміхатися.

Івась відрізнявся від своїх однолітків. Його все цікавило. Усе він хотів знати. Серед дітей Івась був несміливий. Любив бути на самоті й говорити сам із собою або з деревами, кущами, квітами. Підслухав раз таку розмову один селянин і розповів про це в селі. Люди назвали Івася «чудаком».

Тільки батькові Івась видавався «чудово-розумною дитиною». Батько вірив, що з Івася виросте незвичайна людина. Тому він віддав сина до школи в сусідньому селі, а через два роки – у школу в Дрогобичі. Там наприкінці першого року навчання Івась отримав першу нагороду. Батько був присутній і плакав від щастя.

Незабаром Івасів батько помер. Мати вийшла заміж удруге. Вітчим був добрий і віддав Івася до гімназії. Там спочатку ні вчителі, ні товариші не оцінили здібностей хлопця. Увесь рік він просидів на «ослячій лавці». Усі були здивовані, коли наприкінці шкільного року Івась отримав другу нагороду. І так до закінчення гімназії він ішов другим або першим у науці. Здібності мав незвичайні. Мав хорошу пам'ять, багато читав, записував народні пісні, перекладав, писав власні твори.

Після гімназії Івась навчався в університеті у Львові, а потім – у Відні. Там здобув ступінь доктора філософії. І так з сільського хлопчика-«чудака» вийшла славна людина – Іван Франко. Разом з Тарасом Шевченком і Лесею Українкою він становить трійку найбільших українських поетів.



Про кого йдеться в оповіданні?

Що відомо про батька хлопчика?

Знайди й зачитай уривок про те, що любив робити Івась.

Яка пригода трапилася з хлопчиком на леваді?

Чому Івася називали чудаком?

Розкажи про навчання хлопчика у школі, а потім – у гімназії.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

прудкій = швидкий
неборак – той, хто викликає співчуття в інших

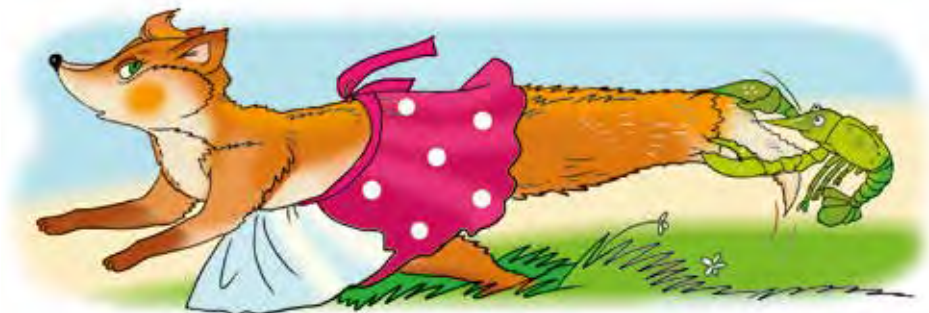


За Іваном Франком

ЛИСИЧКА ТА РАК

Зустрілася Лисичка з Раком. Дивиться, як він повільно лізе, а далі почала над ним насміхатися.

– Ну та й швидкий же ти, нема що мовити! А скажи мені, Раче-небораче, чи то правда, що тебе раз у великодню п'ятницю по дріжджі посилали, а ти аж за рік у великодню суботу з дріжджами прийшов?



– Може, коли й правда була, – каже Рак, – а тепер дуже на брехню схоже.

– Значить, ти тепер прудкіший зробився?

– Коли хочеш знати, який я прудкий, то давай будемо змагатися, що я швидше від тебе до того кущика добіжу.

– Що? Що? Що? – дивувалася Лисичка. – Ти хочеш зі мною змагатися?

– Не тільки побіжу, а ще й тобі на один крок випередки дам і швидше за тебе на межі буду, – мовить Рак.

Почали вони змагання. Стала Лисичка на один крок поперед Рака, а Рак учепився їй клешнями за хвіст. Побігла Лисичка, біжить щодуху, аж курява здіймається. Добігла до межі та й кличе:

– А де ти, Раче?

Нічого не чути.

– Ну, Раче, де ти там? – ще раз кличе Лисичка та й обернулася хвостом до межі.

Отоді Рак відпустив її хвоста та й каже:

– Та осьде я! Давно вже жду на тебе, аж трохи поза межу забіг.



Визнач жанр тексту, який ти прочитав(-ла). Аргументуй свою відповідь.

Пригадай твори, у яких серед персонажів є Лисичка. Чи в усіх казках вона хитра? Яка Лисичка у цій казці? Як вона ставиться до Рака?

Розкажи про Рака так, щоб використати одну з наведених приказок:

Треба розумом доточити, де сила не візьме.

Розумний – не хитрий, а мудрий.

Іван Франко

Надійшла весна прекрасна,
многоцвітна тепла, ясна,
наче дівчина в вінку.
Зацвіли луги, діброви,
повно гомону, розмови
і пісень в чагарнику.



Підготуй проєкт про інших відомих людей, які прославляють своїми досягненнями Україну. Поміркуй і визначся, про кого ти хотів би / хотіла б дізнатися більше і розповісти однокласникам та однокласницям: про тих, хто має видатні досягнення у спорті, мистецтві, на естраді, підкорює космос чи лікує людей.

НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА



Пригадай: один з українських поетів назвав весну прекрасною, многоцвітною, теплою, ясною. А яка для тебе ця пора року? Склади хмару слів, з якими ти пов'язуєш слово **весна**.



Прочитай вірш. Розкажи, яку картину ти уявляєш?

скрєсне біле полотно – розтане лід
покрівля – дах

Віктор Терен

ВЕСНЯНІ ЧОЛОВІЧКИ

В холодну березневу нічку,
коли ще сердиться зима,
весна маленьких чоловічків
до нас під ранок посила.

Вони приходять швидко-швидко,
і хоч ніхто не бачить їх –
бруньки розмотують на вишнях,
лопатками згрібають сніг.
Бува, натруть собі долоньки,
натомляться, а все одно
проб'ють на річці ополонки,
і скресне біле полотно.
Покрівля гріється на сонці,
внизу слідочки крапенят:
то знову в нас біля віконця
ті чоловічки тупотять.



У яку пору року приходять чоловічки? Як ти розумієш вислів коли ще сердиться зима?

Якими справами зайняті весняні чоловічки? З якими ознаками приходу весни ти пов'язуєш їхню роботу?



Поміркуй, які ще справи могли б бути у таких весняних чоловічків. Розкажи про це. Якщо маєш бажання, намалюй малюнок або комікс, прокоментуй його у класі.



Прочитай вірш. Про що в ньому розповідається? Який настрій створює вірш?

Галина Могильницька

СИДИТЬ ВЕСНА НА ГІЛОЦЦІ

Сидить Весна на гілочці
та й гойдається.
Хто не йде стежиною –
зупиняється:
– Подивіться, людоньки,
на галузочці
гойдається Веснонька
в синій блузочці.



галу́зка – гілка



Прочитай розмову дітей. Підтвердь слова Марійки рядками вірша. Якою ти уявляєш Весну – молодою дівчиною чи жінкою старшого віку? Який у неї настрій?

Пригадай, хто з поетів порівнював весну з дівчиною.

Вислови припущення: чому важливо уявляти природу, природні явища живими. Чого це нас навчає? Від чого застерігає?



Марійко, зверни увагу, у вірші назва пори року написана з великої букви.



Так, друже. Це тому, що автор описує Весну як живу істоту.



Розкажи, яке свято за традицією святкують румуни на початку весни. Що виготовляють? Яка легенда пов'язана з цим святом?



Послухай уривок з тексту, а потім прочитай текст.

За Ніною Наркевич

ЛЕСИНА КВІТКА

У Лесі на вікні є гарний вазончик.

Ще взимку мати купила в місті квіткові цибульки й дала Лесі.

– Посади їх у вазончик і добре доглядай: підливай щодня, щоб земля була волога, а як з'являться листочки, то тримай вазончик на світлі. От і матимеш до Великодня гарні гіацинти, – сказала мама.

Леся послухала маму. Посадила квіткові цибульки у вазончик і підливала їх. Через деякий час із землі виткнулися зелені листочки, а незабаром і стеблинка – з пуп'янками. З кожним днем вони все більшали, і Леся чекала, коли вони розкриються. Вона

дуже хотіла, щоб до Великодніх свят квіточка розквітла. Тоді вазончик можна буде поставити на Великодній стіл.

Чому квітка ще й досі не розкривається? Леся приглядається до пуп'янків.

«А що, якби їх трошки відкрити?» – подумала Леся й уже простягла руку до рослини, як почула бабусин голос:

– Не торкайся пуп'янків, поки самі не розкриються.

– Бабусю, я хотіла, щоб квітка розцвіла до Великодня, – відказала Леся.

– То ти краще помолися, то й розцвіте твоя квіточка, а будеш пуп'янки руками розкривати, то зів'януть і повідпадають.

Леся більше не торкалася квітки.

На Великдень вона пішла з татом і мамою до церкви. Там було гарно. Урочисто співав хор, скрізь горіли свічки. Священник вітав людей: «Христос воскрес», – а на дзвіниці гули дзвони.

Коли всі повернулися додому, Леся підбігла до вікна, де стояв вазончик. А там замість зелених пуп'янків красувалася чудова пахуча китиця білосніжних дзвоників гіацинта.

– Розцвіла, розцвіла! – застрибала на radoщах Леся. Аж тут до кімнати вбіг її брат Юрко.



– Ти знаєш, Леся, що трапилось? Гриць упав на сходах і так пошкодив собі ногу, що його відвезли до лікарні. Бідний Гриць, сумний буде в нього Великдень!

Леся знала Гриця. Це – приятель Юрка, що живе недалеко від них. А Юрко далі казав:

– Бідний Гриць! Я віднесу йому свою найкращу писанку та ще книжечку. Хай читає, щоб не так сумно було йому лежати.

– А я? – Леся задумалась. – Що ж я понесу Грицеві?

І пригадала Леся, що має гарну квітку. Цю квітку вона віднесе до лікарні Грицеві. Великодній стіл і без з неї буде гарний.

Леся нахилилася до квіточки, поцілувала її ніжні пелюстки й тихенько сказала:

– Бувай здорова, квітонько! Підеш тепер до хворого Гриця.

І видалося Лесі, що хтось шепнув їй із самої середини найбільшого дзвіночка гіацинта:

– Добре, люба дівчинко. Живи щасливо!

Леся віднесла гіацинт Грицеві. Великодній стіл залишився без квітки. Але в душі смутку не було. Здавалося, що все навколо ще більше радіє.



Хто головний персонаж твору? Що було у дівчинки?

Розкажи, як у неї з'явилася квітка. Чому Леся хотіла, щоб гіацинт чимшвидше розцвів? Про що розповів дівчинці Юрко? Що зробила Леся?

Прочитай останній абзац оповідання. Поміркуй, чому в душі смутку не було, адже дівчинка віддала свою квітку. Якого висновку ти дійшов(-ла)?



Послухай вірш.



зближались – надходили, наближались
стала повідати – розповідати
діхають віками – дуже давні

МАРИНЧИНА ПИСАНКА

Як весні раділа кожна людська хата, –
до людей зближались Великодні свята.
Готувались люди – і дорослі, й діти:
як же то найкраще їх собі зустріти.
У Маринки мама – як усе до свята –
вміє дуже гарно писанки писати.
І Маринка маму дуже попросила,
щоб її писати писанку навчила.
Сіли мама й доня писанку писати.
І матуся доні стала повідати,
що іде Великдень, зовсім недалечко,
і чому виходить писанка з яєчка.
А на ній всі знаки дихають віками,
їх передавали дітям їхні мами.
Ось уже й Великдень зовсім недалечко.
У Маринки писанка вийшла із яєчка.



Яких свят чекали люди? Що вміла добре робити Маринчина мама? Про що дівчинка попросила її? Знайди й зачитай уривок про те, як мама з донькою писали писанки.



Розкажи, як у твоїй родині готуються до Великодніх свят.



У багатьох країнах Європи та Америки на Великдень дітей тішить солодкими подарунками Великодній кролик. Він ховає в садках кольорові яєчка, а діти мають їх відшукати.

А в німецькому місті Мюнхен навіть існував Музей Великоднього кролика. У ньому можна було побачити понад 1000 (тисячу) різних кроликів: з дерева, тканини, воску і навіть цукру.



Розглянь репродукцію картини українського художника Юрія Мацика. Поміркуй над запитаннями й вислови своє враження від картини.



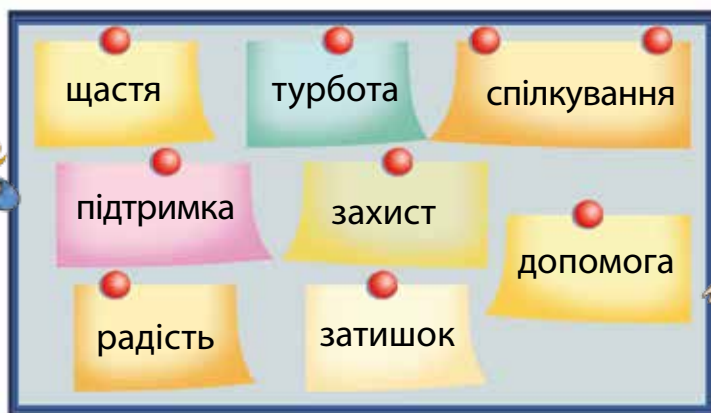
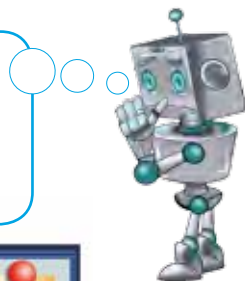
Юрій Мацук. Весняне свято



- Про яке весняне свято «говорить» ця картина? Що саме тобі це підказало?
- Яку відому вже тобі Великодню традицію втілив художник?
- Чому він зобразив писанки великими? Якого значення хотів надати їм?
- Які кольори переважають на картині? Які емоції викликає в тебе цей твір?

У КОЛІ РІДНОЇ СІМ'Ї

Ти починаєш вивчати новий розділ. Поміркуй, чому Санду й Марійка написали на дошці саме такі слова. Яке відношення вони мають до теми розділу?





Олександр Дерманський – дитячий письменник, поет, казкар. Почав писати вірші ще у шкільні роки. Автор популярних пригодницьких повістей і казок для дітей «Казки дракона Омелька», «Володар макуци, або пригоди вужа Ониська», «Бабуся оголошує війну», «Чудове Чудовисько» та ін.

«Я хочу, щоб діти поринали у книжку з головою, щось відчували, переживали, сміялися, захоплювалися...» – каже він. І справді, книжки Сашка Дерманського не залишають байдужими читачів. Деякі з його персонажів оживають не лише на картинках, але й у мультиках.



Прочитай назву вірша. Поміркуй, про що йтиметься у творі. У якому значенні вжито слово **теплий?**

Олександр Дерманський

ТЕПЛИЙ ВІРШИК ДЛЯ МАМИ

Мамо, добре, що ти є, –
ніжне сонечко моє!
Від твоєї теплоти
так і хочеться рости...
Найгарнішу, найдобрішу, –
я люблю тебе найбільше!
І коли дорослим стану,
теж любити не перестану!
Бо ріднішої, ніж ти,
в цілім світі не знайти!
Добре, мамо, що ти є, –
тепле сонечко моє!



З якими почуттями автор звертається до мами? Які слова підказали тобі це? З якими емоціями та інтонацією ти будеш читати цей вірш?



Послухай вірш Степана Андрієвського «Маму потрібно не тільки любити...». Чи поділяєш ти думку автора? Які поради він висловлює?

Леся Вознюк

ДИВО-ТАТУСЬ

Як весняне сонечко,
усміхалась донечка.
В оченятах сяяли
щастя промінці.
Тішилася донечка,
що її долонечка,
крихітна долонечка,
в татовій руці.
Щебетала донечка
про жучка та сонечко.
З татком не боялася
навіть павука.

Бо у світі цілому
малюку несмілому
так спокійно й затишно
в тата на руках.
І радів за донечку
місяць у віконечку,
на краєчок ліжечка
стиха він присів.
Побажав маляточкам –
хлопчикам й дівчаточкам –
мати добрих, лагідних
диво-татусів.



Про кого йдеться у вірші? Який настрій був у дівчинки? Як вона почувалася поруч з татом? Хто радів за дівчинку?

Аркадій Музичук

ДІДУСІВ МАРШРУТ

Ще місто спить, а в гаражі
уже гудуть машини,
бо їх чекають вантажі
в усіх кінцях країни.
Між водіїв – дідусь Антон.
Усе мерщій завершив
і свій прудкий автофургон
у рейс виводить першим.
Багато літ маршрут один,
у спеку, дощ, морози, –
дідусь з пекарні в магазин
нам свіжий хліб привозить.



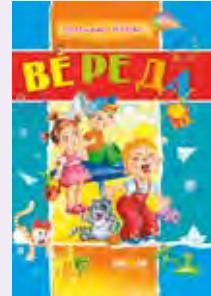
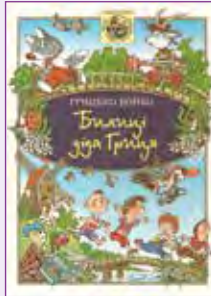
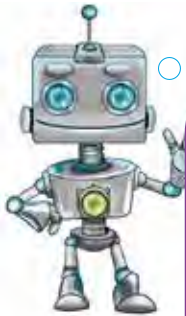


Про кого розповідається у вірші? Як його звати? Ким він працює? Коли дідусь розпочинає свій робочий день? Що він привозить?



Грицько Бойко – неперевершений майстер сміху в поезії для дітей. Він почав писати для дітей ще в середині минулого століття і відразу полюбився маленьким читачам. З тих пір минуло чимало часу, а вірші Грицька Бойка користуються великою популярністю і в наші дні. Смішинки про малят і звірят, шкільні й спортивні веселинки, скоромовки-спотиканки, загадки, адресовані тим, хто цінує гостре, влучне слово, любить і розуміє гумор, уміє покепкувати не тільки з когось, а й із самого себе.

Ці збірки Грицька Бойка подарують тобі сміх і гарний настрій.



Грицько Бойко

Бабуся внука колисає,
а внук ніяк не засинає.
Розповіла вже всі казки,
і віршики, і приказки.
Стомила, та все ж співає, –
а внук ніяк не засинає.

Аж враз в кімнаті тихо стало –
мабуть, уже заколисала...
Та ні, знов пісенька луна
якась тонка і голосна.
Піду в кімнату подивлюся –
щось наче голос не бабусі.
Зайшов – і бачу я дива:
бабуся спить, а внук співа!



Про кого розповідається у вірші? Що робила бабуся, аби внук заснув? Розкажи про це рядками вірша. Чи вдалося бабусі приспати внука? Який настрій викликав у тебе цей твір? Чому?



Назві всіх членів своєї родини. Чи схожий хтось із них на персонажів віршів, які ти прочитав(-ла)? Чим саме? Розкажи, які цікаві події відбуваються у твоїй родині.



Прочитай прислів'я. Який повчальний зміст криється у кожному з них?

**Без сім'ї немає щастя на землі.
У дружній родині і в холод тєпло.
Без сім'ї і свого роду – немає нації, народу.**



Запам'ятай календар важливих дат, пов'язаних з родиною:

- ✓ друга неділя травня – День матері;
- ✓ 15 травня – Міжнародний день сім'ї;
- ✓ третя неділя червня – День батька;
- ✓ 28 жовтня – День бабусь і дідусів.

Крім того, важливо пам'ятати дні народження твоїх рідних.



- 1. Створи коротку (можна смішну) історію про когось зі своєї родини та намалюй ілюстрацію(-ї) до неї.**
- 2. Запропонуй своїм рідним скласти «Карту мрій». Усією родиною обміркуйте й обговоріть ваші плани на майбутнє, а потім створіть колаж з аплікаціями-бажаннями всіх членів сім'ї.**



Анатолій Григоруk – один із найулюбленіших дитячих письменників. Уже пів століття він пише для дітей вірші, казки, оповідання, працює в журналі «Малютко». Герої його творів – твої однокласники. Вони пізнають світ, шукають відповіді на запитання, які їх хвилюють, учаться дружити й бути добрими людьми.



Послухай уривок з оповідання. Простеж, як змінюються твої емоції під час слухання. Прочитай це оповідання.

За Анатолієм Григоруком

НАЙКРАЩА СЕСТРИЧКА

В Одарочки з'явилася маленька сестричка Катруся.

Коли мама з татом принесли Катрусю з пологового будинку, то сказали:

– Бачиш, Одарочко, яка вона крихітка? Їй у всьому догляд потрібен: і нагодувати, і викупати, і памперси вчасно поміняти... А це значить, що ми будемо геть зайняті. То ти вже, чим можеш, допомагай нам.

Одарочка слухала татові й мамині настанови і на знак згоди кивала головою. Але, правду сказати, вона не зовсім розуміла, що віднині починається для неї зовсім нове життя. Тепер усю увагу рідні виявляли сестричці. Мамі ніколи й угору глянути. Тато, як прийде з роботи, теж до хатньої роботи береться. А про неї, Одарочку, ніби й геть забувають.

Незатишно стало Одарочці. Сумно. Самотньо. Стало жаль себе. А на сестричку росла образа.

«Бач, яка! – думала Одарочка. – Усе їй. Усі біля неї бігають. А вона – плакса-вакса. На всю хату галасує, спати не дає».

Одарочка підходила до Катрусиного ліжка, неприязно дивилася, як та кумедно плямкає ротиком і, коли мами не було поблизу, сердито шепотіла:



– У-у, крикуха-квакуха! Не люблю тебе! Ти погана! Фе!..
Збігали дні. Катруся росла.

І от одного разу Одарочка нахилилася над сестричкою, щоб знов сказати якусь прикрість. Катруся зупинила на ній свої круглі, як гудзики, очі й широко усмінулася.

– Ой, а вона мені рада! – прошепотіла Одарочка. – Сміється. Ручки простягає. Мабуть, хоче зі мною гратися.

І в цю мить у душі Одарочки ніби розтанула якась гостра колюча крижинка. «Вона мене любить... любить мене», – радісно подумала Одарочка. Вона ще нижче схилилася над Катрусею й лагідно заговорила:

– О, моя пташечко! Квіточко моя! Ти не погана, ні. Ти найкраща у світі.



Яка подія трапилася в сім'ї Одарочки? Які настанови давали батьки старшій донечці? Як змінилося життя Одарочки? Чому Одарочці було жаль себе, а на сестричку **росла образа? Знайди рядки й зачитай, як дівчинка про це говорить. Які зміни відбулися з Одарочкою, коли їй посміхнулася сестричка?**



Чи були у твоєму житті подібні ситуації? Якщо бажаєш, розкажи, як ти це переживав(-ла). Чи змінилося твоє ставлення до ситуації з того часу? Що на це вплинуло?



Прочитайте, про що розмовляли Санду й Марійка. Чиї думки вам ближчі? Обговоріть це між собою.



Але ж ці малюки такі кумедні. З ними весело проводити час. Ти для них – приклад у всьому, бо вмієш більше, ніж вони.

Погано бути старшим братом чи сестрою. Треба ділитися з молодшими своїми іграшками... Гратися з ними, коли так хочеться піти до друзів.



ДРУЖИТИ ТРЕБА ВМІТИ



Чи погоджуєшся ти з назвою розділу? Пригадай, які твори про дружбу тобі вже відомі. Який з них тобі найбільше запам'ятався? Поміркуй, чого ти можеш навчитися під час ознайомлення з творами цього розділу.



Послухай уривок з тексту, а потім прочитай текст.

Аліна Туз

Михась і Дмитрик дружили з першого класу. На кожній перерві вони разом гралися. Хлопчики приносили з дому леґо-фігурки, машинки, космічні кораблі, розбирали, складали з деталей щось нове. Шкодували тільки, що перерви надто короткі.



Одного дня Дмитрик приніс до школи нових леґо-чоловічків – йому подарували набір «Зоряні війни» на день народження. Там були і Люк Скайуокер, і клони, і Дарт Вейдер. Михась теж захопив із собою свої леґо-фігурки. Усю велику перерву друзі рятували галактику. Так захопилися, що незчулися, як минув час. Дзвінок на урок пролунав зовсім несподівано, тож Дмитрик і Михась похапцем повкидали чоловічків до рюкзаків і розбіглися.

Лише вдома Михась виявив, що випадково захопив Дмитрикового Люка Скайуокера. Ой, як же він подобався хлопцеві! У нього були біляве волосся, чорний плащ і світловий меч! Михасеві давно хотілося мати такого. І він вирішив, що пограється з Люком кілька днів, а потім обов'язково поверне другові.

Наступного дня після першого ж уроку Дмитрик підійшов до Михася:

– Ти не бачив мого Люка Скайуокера? Ми гралися ним учора.

Михасеві стало соромно, що залишив іграшку собі. Насупившись, він відказав:

– Звідкіля мені знати, де твій чоловічок. Треба краще пильнувати свої іграшки.

Почервонівши, Дмитрик мовчки відійшов від Михася. Більше того дня вони не розмовляли.

Удома Михась відразу взявся за леґо. Але дивна річ – чудова фігурка Люка Скайуокера його більше не тішила.



Про кого йдеться у тексті? Як друзі проводили час на перервах? Чому Михася більше не тишила фігурка Люка Скайуокера? Як ти гадаєш, чи поверне Михась іграшку Дмитрикові.



Поміркуй, як міг би по-іншому відповісти Михась на запитання друга.

Вислови свої припущення: чи дозволив би Дмитрик погратися Михасеві леґо-чоловічком, якби друг попросив його про це. Поміркуй, як далі можуть розвиватися події.



Порадьтеся, яку назву можна дібрати до тексту.



Анатолій Костецький – автор віршів, казок і повістей для дітей.

Зростав у сім'ї вчителів. Його мама з трьох років брала хлопчика з собою на уроки й садила за останню парту. У 4 роки він навчився читати, а в 5 – уже міг писати.

З дитинства добре грав у шахи та плавав. У перший клас хлопчик пішов, маючи в зошиті кілька своїх віршів.

Цікаві та популярні серед дітей не лише вірші Анатолія Костецького, але й його прозові твори «Мінімакс – кишеньковий дракон, або День без батьків», «Суперклей Христофора Тюлькіна, або "Вас викрито – здавайтесь!"» та ін. Герої його творів схожі на тебе: жваві, непосидючі, допитливі, веселі, мрійники і фантазери.

Анатолій Костецький

Твій друг тобі віддасть усе:
і свій квиток на карусель,
і цвях, і гудзик, і літак,
та не за щось – а просто так.

І збільшувальне скельце,
найкраще у дворі,
твій друг зі щирим серцем
тобі віддасть – бери!
І ти нічого не жалій –
ніколи і нітрохи!
І навіть м'яч футбольний свій
віддай, як друг попросить.
І посміхнеться друг тобі –
аж схочеться співати.
І ти подумаєш тоді:
«Як гарно – дарувати!..»



Що може зробити друг? Як про це сказано у вірші? Яку пораду дає автор? Прочитай останнє речення. Чи погоджуєшся ти з висловленою думкою?



У вірші йдеться про дружбу між хлопчиками. Поміркуй, чи можуть стосуватися ці слова й поради дружби між дівчатками. А дружби між хлопчиками та дівчатками?



посхóплювались – швидко встали
не звівся – не встав
подумав я про себе – подумав мовчки

Анатолій Костецький

НОВЕНЬКА

Сьогодні в третій клас до нас
прийшла «новенька» в перший раз.
Зайшла, весела й радісна,
і всім сказала: – Здрастуйте!..
Що в класі почало-о-ся!

Одразу з місць своїх
посхоплювались хлопці,
мов хто підкинув їх.
Спочатку всі ходили
і голосно свистіли,
а потім по хвилини дві
стояли всі на голові,
а потім дехто по рядах
пройшовся пішки – на руках,
а потім кожний з нас робив
усе, що вмів і що не вмів!..
Не звівся із-за парти
лиш наш Юрко, відмінник.
Він кинув нам: – Ну й жарти? –
і встав поволі, чинно
та до «новенької» сказав:
– А що! Сідаймо разом? –
І та – диви, яка коза! –
погодилась одразу..
«Ну що ж! Не дуже й треба!» –
подумав я про себе.
І вирішив – до літа
відмінником зробитись!..



Хто з'явився у класі? Що про неї сказано? Як хлопці привертали до себе увагу «новенької»? Розкажи про це словами вірша. Поміркуй, чому дівчинка сіла з Юрком.



чудеса – дива
чаклувати – робити чудеса
не вгавала – не переставала
прискіпливо – вимогливо,
до найменших дрібниць



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

Ольга Бусенко

ЯК Я СТАВ ВІДМІННИКОМ

Я не вірю в чудеса. На відміну від моєї сусідки по парті Каті Мишки. Вона навіть вважає, що й сама вміє трохи чаклувати. Звісно, я до цього ставлюся скептично. Але помічав, що коли Катя не хоче, щоб її викликали до дошки, вона щось шепоче собі, і її не викликають. Якось Катя сказала мені:

– Півнику (прізвище у мене таке), хочеш одержати одинадцять балів з української мови?

– Я реаліст, тому про таке й не мрію, – відповів я.

– А якщо я тобі допоможу? – не вгавала Мишка.

– Почаклуєш? – запитав я.

– Авжеж, тільки ти повинен виконати усі мої умови. І якщо у твоєму щоденнику з'явиться одинадцятка, то віддаси мені свій брелок для ключів.

Я погодився. Бо впевнений, що швидше вся школа ходитиме на головах, ніж Леся Степанівна виведе в журналі навпроти мого прізвища одинадцять. Мишка загадала мені на завтра вивчити параграф 27 і розповісти їй. Наступного дня після уроків вона прискіпливо питала мене, ще й диктант примусила написати.



А в п'ятницю був урок української мови. Я хвилювався і не на-
смілювався підняти руку. Допомогла Катя, вона весь час штовха-
ла мене в бік, аж поки Леся Степанівна не запитала її:

– Мишко, ти хочеш до дошки?

– Ні, це не я, а Півник хоче.

– Що ж, Півнику, йди відповідай, – сказала вчителька. І я пі-
шов. Коли я розповідав, Леся Степанівна здивовано дивилася
на мене. Потім сказала:

– Півнику, я приємно вражена і з задоволенням ставлю тобі
одинáдцять балів.

Коли я сів за парту, Мишка одразу ж прошепотіла:

– Віддавай брелок, ти обіцяв.

А я не сперечався.

Через кілька днів Мишка знову запитала мене:

– Одинáдцять балів з історії хочеш?

– Це теж можливо? – засумнівався я.

– Авжеж! – відповіла Мишка впевнено.

І все повторилося. Я вивчив параграф з історії. Мишка переві-
рила, я одержав гарну оцінку. А потім почав отримувати одинáд-
цятку за одинáдцяткою.

Довелося віддати Мишці свій рожевий фломастер, гумку і ще
багато чого. Зате в наступній чверті я став відмінником.

У чаклунство я не вірю, але пояснити те, що сталося, не можу.
Спробуйте ви.



**Від чийого імені ведеться розповідь? Що йому запропонувала
однокласниця? Чому Півник погодився? Як про це сказано в тек-
сті? Яке завдання дала Катя Мишка приятелеві? Як ти думаєш,
чи справді дівчинка вміла чаклувати. Поясни, як Півник став
відмінником.**



Всеволод Нестайко – один з найулюбленіших дитячих письменників. Дитинство його припало на роки Другої світової війни.

«Коли я став по-справжньому дорослим, мені страшенно захотілося повернутися назад у дитинство – догратися, досміятися, добешкетувати... Вихід був один – стати дитячим письменником. Так я й зробив. І, пам'ятаючи своє невеселе дитинство, я намагався писати якомога веселіше...» – згадував письменник.

Його казки, оповідання, повісті друкувалися багатьма мовами світу. Твори Всеволода Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі», «Чарівні окуляри», «Неймовірні детективи», «Тореадори з Васюківки» – цікаві, захопливі, веселі, щирі й добрі.



Послухай уривок, а потім прочитай текст самостійно.

За Всеволодом Нестайко

РУДИЙ ТИМКО

Завтра – Новий рік. Павлик одягається й виходить у двір. Уся їхня «компанія» ліпить сніговика. У дворі живе аж вісімнадцять дітей з їхнього 4-«Б» класу. Павлик приєднується до друзів.

Незабаром на горбочку стояв веселий сніговик. Від радості діти заплескали в долоні. А сніговик усміхався, і всім здавалося, ніби він аж підморгує.

І раптом сталося несподіване. З-за паркану вилетів камінь і вдарив сніговика по голові. Другий камінь бухнув йому в груди, сніговик похитнувся, упав і розсипався...

З-за паркану показався хлопець.

– Рудий! – загукали діти.



Вони лаяли хлопця, але не зрушили з місця, щоб упіймати його. Діти добре знали, що він дуже спритний. Хлопець помахав рукою і зник...

Його звать Тимко. Але ніхто з дітей не називає його так, а де-хто навіть не знає його справжнього імені. Для всіх він – ненависний Рудий. От уже пів року триває ця ворожнеча. Він – один і їх – вісімнадцять, десять хлопців і вісім дівчат. Рудий Тимко добре знає, як до нього ставляться діти, і в його очах спалахують злі вогники. Рудий розладнує ігри, в усьому перешкоджає і все псує.

За два тижні до Нового року Тимко захворів. У дворі настали тихі, спокійні дні... І от сьогодні...

Діти стоять й сумно дивляться на зруйнованого сніговика.

– Ну – все!.. – каже Ігор Дмитруха. – Сьогодні не будемо псувати собі Новий рік... А завтра, у перший день Нового року, із вчинками Рудого буде покінчено.

Усі розходяться додому.



Що робили діти? Хто зруйнував сніговика? Чому Рудий так вчинив? Як діти ставилися до Тимка? Про які емоції хлопчика говорить вислів **в його очах спалахують злі вогники? Як ти думаєш, чому між дітьми і Рудим тривала ворожнеча. Поміркуй, що може бути далі.**

...Павлик ходить по кімнаті. Настрій у нього зіпсований. Він думає про Рудого Тимка. От же капосний хлопець! Зруйнував сніговика! Чого він завжди робить шкоду?..

Мама просить Павлика винести сміття. Він одягається й виходить у двір. Уже темно. Сипле сніг. Павлик викинув сміття й повернувся йти, як раптом помітив когось на горбочку, де недавно стояв сніговик. Хто це?

Павлик хотів гукнути, але передумав. Він тихо почав підходити до горбочка. Усе ближче, ближче... От він уже чує голос. І... Павлик аж присів од несподіванки. Він упізнав голос Рудого! Павлик злякався, хотів утекти, але не міг зрушити з місця...

Рудий і далі щось робив на горбочку й говорив. Павлик прислухався. Те, що він почув, дуже здивувало його.

– Ігоре, ану допоможи, братику!.. Павлику, а ти з того краю заходь!.. Разом! Узяли!.. Галочко, не крутись під ногами, а то ще придавимо ненароком... Васю, відійди, – тобі ще роботи вистачить. Ти художник. Ти голову ліпитимеш... Нумо, хлопці, разом!..

Тільки тепер Павлик побачив, що Рудий ліпив сніговика. Сам... Одна величезна брила снігу вже стояла на горбочку, а він катав другу. Якщо заплющити очі й не дивитися, то здавалося, що всі вісімнадцять дітей тут, поряд з ним. Рудий називав кожного на ім'я, звертався до кожного, і сам собі відповідав за них. Він вдавав усю їхню компанію. Тут, на самоті, коли ніхто не бачив цього, Рудий дружив з ними всіма...



Чому у Павлика був зіпсований настрій? Кого побачив Павлик у дворі? Що робив Рудий? Що здивувало Павлика? Поясни зміст останніх двох речень. Як ти гадаєш, що відбулося потім.

Тимко підкотив велику брилу до першої й намагався її підняти. Він ковзав ногами по снігу, падав, підводився і знову брався піднімати, але важка брила не піддавалася. Усе марно... Він був сам-один. А одному це було не під силу... Рудий глибоко зітхнув і заплакав!

Він плакав тихо. Так плачуть тільки ті, хто рідко плаче й соромиться своїх сліз. Так плачуть самотні й горді люди. Серце Павлика завмерло. Він раптом розуміє все: як тяжко Рудому, як страждає він від самотності, як набридло йому ворогувати з ними, як хочеться дружити. Виходить, Рудий не такий уже й поганий. А добрий і лагідний. Тільки дуже гордий. А вони ж ніколи не сказали йому доброго слова. Навіть коли він і не зачіпав їх. Тільки гнали його від себе, дражнилися і кепкували з нього. Важко тепер з'ясувати, хто перший почав і хто більше винен – він чи вони. Уже пізно про це говорити. Ясно одне: Рудому дуже тяжко. Йому набагато гірше, ніж їм. Бо він один. Ще зовсім недавно Павлик ненавидів і боявся Рудого. А тепер...

Павлик вийшов зі своєї схованки.

– Тимку! – гукнув він. Рудий здригнувся й підвів голову. – Тимку! – повторив Павлик. – Ану допоможи мені. Давай піднімемо цю брилу вдвох. Знаєш, ти здорово придумав – зліпити зараз сніговика. От хлопці завтра будуть здивовані! От будуть раді!..

Перший ранок Нового року – ясний, сонячний, радісний. Небо чисте, сніг іскриться на сонці.

У дворі веселі розмови і дзвінкий сміх. Діти катаються на санчатах, грають у сніжки. А на горбочку стоїть веселий сніговик. І ніхто не помічає, що сніговик обводить поглядом усю «компанію». Скільки їх? Дев'ятнадцять! Так, не вісімнадцять і один, а дев'ятнадцять. І сніговик радо усміхається...



Чому Рудий заплакав? Знайди й зачитай, що зрозумів Павлик. Чому він змінив своє ставлення до Рудого? Як ти гадаєш тепер, чому Тимко зруйнував сніговика. Що ховалося за злістю хлопчика?

Чи змінилася твоя думка: хто винен у тому, що між Рудим і дітьми була ворожнеча?

Що для тебе є повчальним у цій історії?



Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст прикладами з оповідання «Рудий Тимко».

**Від теплого слова і лід розмерзається.
Без вірного друга велика туга.
Друга шукай, а знайдеш – тримай.**



Намалюй (за бажанням) малюнок до останньої частини оповідання «Рудий Тимко».



Прочитай самостійно вірш, поміркуй над запитаннями.

Тетяна Винник

СЕКРЕТ

Таємниця є у Ані,
про яку вона лиш Ірі
розказала позавчора.
Вчора розказала Каті,
а сьогодні – Марті.
Не розкаже лише Майї –
кращій подрузі своїй.
Майя влітку із батьками
у селі відпочиває!
Майї в місті ще немає...



Аня не розповіла про секрет дівчинці Майї, бо вміє зберігати таємниці. Так чи ні? Поясни, чому так думаєш?



Чи важливо вміти зберігати секрети? Що ти порадиш Ані?

Леонід Нечаєв

ПРО ЖОВТІ ГРУШКІ Й ЧЕРВОНІ ВУШКА

Бабуся з онукою Оксанкою відпочивали на дачі. Бабуся сиділа на веранді у кріслі та плела шарф, а внучка заплітала коси ляльці й палко розповідала:

– Бабусю, якби ти знала, яка Оленка жадібна – нічого мені не дає!

– Невже? – здивувалася бабуся. – Адже вона дала тобі кататися на своєму велосипеді...



– Ой, бабуся, це не враховується. Один раз дозволила. До того ж, це давно було, ще вчора.

– Он як, – похитала головою бабуся. – А я думала, що вона добра дівчинка.

– Ні, зовсім не добра, – заперечила Оксанка. – Жадібна... Ой, здається, вона йде до нас!

У скляні двері веранди постукали – увійшла Оленка. Лівою рукою вона притискала до грудей миску із жовтими грушками. Усміхаючись, дівчинка простягнула миску Оксанці.

– Доброго дня! – сказала. – Це тобі. Бери, пригощайся. І бабуся пригости.

Оксанка розгублено подивилася на бабуся.

– Дякую тобі, Оленочко, – сказала бабуся. – Я залюбки пригощуся, а от Оксанка – не знаю... – Бабуся скося поглянула на свою внучку. – У неї, здається, алергія – бачиш, як вушка почервоніли...

Оксанчине обличчя запалало від сорому, вона вибігла з веранди.

– Що це з нею? – здивувалася Оленка. – Хіба ж їй не можна їсти грушок?

– Зараз не можна, та коли ця хвороба минеться, вона зможе твоїми грушками пригощатися.



Назвіть персонажів оповідання. Про кого і що саме розповідала бабусі внучка? Якої думки була бабуся про Оленку? У яку ситуацію потрапила Оксанка? Які почуття їй довелося пережити? Поміркуй, як далі можуть розвиватися події.



З'ясуй значення слів **веранда**, **палко**, **сором**. Розкажи, у який спосіб ти будеш це робити.

Анатолій Костецький

На світі все буває:
і сніг, і дощ, і вітер.
Буває злива навіть
тоді, як сонце світить.
Бува, що втратять колір
всі квіти у саду...
Лиш не бува ніколи,
щоб друг тебе забув.
А як забуде раптом
тебе твій друг – то що ж:
ніякий він не справжній,
а просто так – ніщо!..



Про яку важливу рису справжнього друга говорить автор у вірші? Чи властива ця риса твоєму приятелю / приятельці? А тобі?



Розкажи, які риси характеру ти цінуєш у своєму другові / подрузі.



На основі прочитаних творів і власного досвіду обговоріть і складіть три-чотири правила дружби. Поясніть, чому саме ці правила ви вважаєте важливими.



Дружба завжди була великою цінністю в житті людини. Адже відшукати по-справжньому вірного друга – це справжнє щастя. Для того щоб нагадати людям про цінність дружби, **9 червня** відзначають найтепліше свято – Міжнародний день друзів. Цей день присвячений друзям і близьким людям, які завжди підтримають і не залишать у біді.



Створи «Скарбничку ідей»: як весело відзначити Міжнародний день друзів.

Обміркуй, у який спосіб нагадати своїм друзям, що вони важливі для тебе. Склади перелік справ і розваг для цього свята (ігри, квести, мультфільми про товаришування, запитання для вікторини про вашу дружбу і под.). Поділися своїми ідеями у класі.



Анатолій Костецький

А я найбільше хочу
зробити так, щоб діти
були завжди щасливими
у всьому-всьому світі,
щоб ні війни, ні голоду
ніхто й ніде не знав,
щоб кожен день до кожного
приходив, як весна!

А що для цього треба?
Прозоре й чисте небо
і сонце променисте,
і неодмінно – пісню,
таку, як сонце й небо, –
для всіх дітей одну!..
А пісню цю, як виросту,
я сам для всіх складу.



Розкажи про свої бажання і мрії. Які з них ти пов'язуєш з прийдешнім літом, а які – з віддаленим майбутнім?

Дорогі школярки і школярки!

Ви закінчили навчання в початковій школі. Попереду вас чекають чудові літні канікули. Бажаємо вам гарно відпочити, побувати в цікавих місцях, збагатитися новими враженнями, заприятелювати з новими друзями!

Улітку у вас буде багато вільного часу. Використайте його з користю. Продовжуйте читати твори українською мовою. Це допоможе вам ще краще опанувати її, стати цікавим оповідачем і хорошим співрозмовником.

Ваші приятелі – Санду, Марійка і Кіберик.



СЛОВНИЧОК ТЕРМІНІВ

А́втор / а́вторка – людина, яка створила художній, музичний або мистецький твір.

А́вторська казка – казка, яка має автора. Таку казку ще називають літературною.

Ба́йка – невеликий віршований або прозовий твір повчального змісту. Героями байки можуть бути тварини, рослини, предмети, але їхні вчинки і слова нагадують людські. Більшість байок складається із двох частин: розповіді про якийсь випадок і повчального висновку – моралі.

Весня́нка – пісня, якою закликають весну. У різних регіонах України ці пісні називають по-різному: гаївки, маївки, шумівки.

Вірш – це ритмічний образний текст про красу природи, почуття людини або на якусь іншу тему, в якому останні слова рядків римуються, тобто співзвучні.

Головна́ думка твору – це те головне, найважливіше, що хотів(-ла) сказати автор(-ка) у своєму творі.

Зага́дка – це короткий опис явищ, рослин, тварин, предметів, які треба впізнати за описаними ознаками.

Засіва́льна – невеликий віршований твір, у якому висловлені добрі побажання господарям і вітання з Новим роком (14 січня). Засівальні виконують хлопчики, засіваючи домівку господаря зерном.

Ка́зка – це усна народна розповідь із вигаданим, іноді фантастичним, змістом. Народна казка не має автора, на відміну від літературної казки. Персонажами казок можуть бути люди, тварини, рослини, явища природи або неживі предмети, які за характером і вчинками дуже схожі на людей.

Колиско́ва – народна або авторська пісня, призначена для присипляння дитини. Пестлива лексика, спокійний ритм колискової заспокійливо діють на дитину – і вона засинає.

Коля́дка – пісня, яку співають під час Різдвяних свят.

Лічи́лка – невеликий вірш, яким діти користуються під час гри, щоб обрати ведучого, розподілити ролі або визначити послідовність

участі гравців. Лічилку промовляють в особливому темпі, який допомагає рахувати (лічити).

Образні віслови – фрази, що вживаються у переносному значенні та надають тексту художньої виразності.

Оповідання – невеликий твір, у якому розповідається про різні події в житті людей чи тварин, про їхні вчинки.

Персонаж твору – дійова особа. Персонажами можуть бути люди, тварини, предмети, явища природи, казкові істоти.

Пісня – словесно-музичний твір віршованої форми, призначений для співу.

Прислів'я – короткий мудрий вислів повчального змісту.

Пріказка – влучний вислів, що стверджує якийсь факт. Вона подібна до прислів'я, але не має повчального змісту.

Скоромівка – невеликий, часто жартівливий, текст, у словах якого поєднані звуки, важкі для вимовляння. Скоромовки ще називають чистомовками, швидкомовками, спотиканками. Призначення скоромовки – навчити дітей чітко і правильно вимовляти певні звуки.

Їсна народна творчість (фольклор) – це твори, що складені народом і передавалися із уст в уста, із покоління в покоління, при цьому змінювалися й доповнювалися.

Щедрівка – пісня-привітання зі Щедрим вечором, який святкують 13 січня.

СЛОВНИК

- с. 7** багряний – purpuriu
незабўтний – de neuitat
дбайліво – cu grijă
маринувáти (гриби) – de marinat
- с. 13** кóтик бóде воркотáти – pisica va toarce
дрімóта (від дієслóва «дрімáти») – somnolență, pui de somn
- с. 15** бóсий (без взуття) – desculț (fără încălțăminte)
- с. 17** стаю́ть ланцюжкóм (одне́ за óдним) – formează un lánțisor (unul după altul)
закўтана в хўстках – înfășurat în batiste
- с. 21** молóти – a treiera, a îmblăti
молóти – pisa
бóрошно – făină
- с. 22** пищíть (мишеня́) – scârțâie (șoricelul)
голóдний – flămând
- с. 23** лéдар – leneș
калачі – colaci, plăcinte
не здўжав мише́й ловíти – n-a reușit să prindă șoareci
- с. 25** неповороткíй (повíльний) – stângaci (încet)
- с. 26** комáр – țânțar
дрéменути (втекті́, швídко побíгти) – a zbughi (fugi, a o șterge)
- с. 27** повáга – respect
співчувáти – simpatizează
- с. 28** смачне́ й пожíвне – delicios și hrănitor
перепелíні яéчка – oușoare de prepeliță
бульйóн з кўрячих крилець – bulion de aripi de pui
дóбре харчувáтися – mănâncă bine
столíтня – secol
- с. 30** вітрíна магазíну – vitrina magazinului
сусíдня квартíра – apartamentul de alături
сусíд – vecin
- с. 31** не гнівáтися (не сéрдитися) – nu te supăra
штовхну́ти – a împinge
хулігáн – bătăuș
нега́йно – imediat
- с. 32** страждáння – suferință
сніговá кучугўра – grămadă din zăpadă
- с. 36** завинíти (мáти провіну) – a avea vină

- c. 37** карáти (нака́зувати) – a pedepsi
спізнення – întârziere
не ризикува́ли – nu riscau
непомі́тно – invizibil, neobservat
почепі́ти на спі́ну (прикрі́пити, пові́сити) – a atârna pe spate
почува́єш симпа́тію – simți simpatie
в́ияв прихі́льності (симпа́тії) – expresie de afecțiune (simpatie)
карто́н – carton
- c. 38** двосторо́нній скотч – bandă cu două fețe
- c. 40** за́хват (захопле́ння) – încântare
перелі́чувальна інтона́ція – intonație enumerativă
- c. 41** череві́чки з кришталю́ – pantofi de cristal
- c. 43** трóхи розгубі́лись (*тум:* про емо́ції) – un pic de confuz, s-au pierdut
сли́зько – alunecos
- c. 46** дові́ряти – încredere
- c. 47** при́крість – supărare
- c. 48** вечі́рка – petrecere
те́рмос – termos
- c. 49** опе́ньки – porinci
ко́ржики і паля́ниці – prăjituri și plăcinte
я́р (глибо́ка доли́на) – râpă
кла́нятися – închinăciune
- c. 51** волóдар – stărpân
- c. 52** поті́ха (*тум:* ра́дість) – bucurie
згра́йка (*тум:* про пташо́к) – stol (de păsărele)
- c. 53** ко́вдра – pătură
- c. 56** гірські шпі́лі (верші́ни) – turle de munte
- c. 58** надокучи́ло (набри́дло) – plictisit (obosit)
вага́вся (сумніва́вся, розду́мував) – ezită (sta la îndoială, se gândea)
незна́на (невідо́ма) краї́на – țară necunoscută
- c. 59** півде́нь – sud
- c. 60** півні́ч – nord
- c. 61** бу́дь за́вжди на ва́рті – fii mereu de veghe
- c. 64** рядні́на, рядно́ – țesătură groasă țesută de casă
- c. 65** сльо́зи наvertsáлись на о́чі – lacrimile s-au ivit în ochi
брехлі́ва – mincinoasă
обду́рювала – înșela
па́нщина – sclăvie

- с. 69** мов о́гоńь, спалахну́ла (почервоніла) – de parcă ar fi izbucnit un incendiu (a roșit)
- с. 70** не зра́дили – nu au trădat
небезпéчно – periculos
- с. 71** бі́ль – durere
го́рда – mândră
- с. 72** кова́ль – fierar
ку́зня – fierărie
широколі́сті лопухі́ – brusturi foiașe
- с. 73** во́дорості – alge
лева́да (луг, сінокі́с) – luncă (fânaș)
стіг сі́на – stog de fân
бу́ти на самоті́ – a fi în singurătate
- с. 75** кле́шні (у ра́ка) – cleștele racului
- с. 77** брунькі́ – muguraș
проб'ю́ть на рі́чці ополóнки – farmă gaură de gheață pe râu
- с. 78** пуп'я́нки (бутóни) – mugur (butoane)
- с. 87** пологовий буди́нок – maternitate
неза́тишно – incomod
само́тньо – singur
- с. 89** космо́чні кораблі́ – nave spațiale (cosmice)
- с. 90** гала́ктика – galaxie
карусéль – caruselă
- с. 92** збі́льшувальне скéльце (лупá) – sticla de mărire (lupă)
- с. 93** свисті́ти – a șuiera
чудеса́ – minuni
- с. 94** ста́влюся скепті́чно – sunt sceptic
реалі́ст – realist
брéлок для ключі́в – breloc pentru chei
- с. 95** приéмно вра́жена – plăcut impresionată
- с. 96** ка́мінь – piatră
бу́хнув у гру́ди (удáрив) – a izbit în piept (lovit)
похитну́вся – s-a legănat
розсі́пався (тут: про сніговика́, розвали́вся) –
sfărâmat (aici: despre baba de zăpadă, s-a dărâmat)
- с. 98** робі́ть шко́ду – face rău
бри́ла сні́гу – bolovan pe zăpadă
- с. 100** верáнда – verandă
- с. 101** со́ром – rușine

ЗМІСТ

БАРВИ ОСЕНІ.....	4
Микола Сингаївський. ВЕРЕСЕНЬ	4
Іванна Блажкевич. ПЕРШИЙ ДЗВІНОК.....	5
Аліса Майданник. ОСІННІ ЛИСТОЧКИ	5
Ольга Атаманчук. І БЕРІЗКИ, І ТОПОЛЬКИ.....	6
Марія Людкевич. ЗОЛОТА КАЗКА ОСЕНІ.....	6
Марія Хоросницька. ОСІНЬ	8
Тамара Журба. ТАНЯ В ОСЕНІ ПРОСИЛА.....	9
ЗІ СКАРБНИЦІ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ	11
Українські народні пісні.....	12
Дитячі пісні – колискові, забавлянки, потішки.....	13
Скоромовки	15
Лічилки	16
Дитячі ігри.....	17
Загадки	17
Прислів'я і приказки	18
Казки	21
ЛЮДИНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОБРА.....	26
Любов Забашта. ЛЮДИНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОБРА	27
Василь Сухомлинський. ДОБРЕ СЛОВО	28
Войцех Відлак. НЕСПОДІВАНКА	30
Борис Привалов. ВАСИЛЬКО-ЗАБУДЬКО	31
Олена Пчілка. КОТОВА НАУКА	33
Леонід Глібов. КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ	35
Катерина Бабкіна. МСЬЄ ЖАК І КВІТНЕВА РИБА.....	36
МЕЛОДІЇ ЗИМИ	40
Леонід Куліш-Зіньків. ЗИМА.....	40
Віра Паронова. ЙДЕ ЗИМА	41
Віра Правоторова. НУДЬГУВАВ МОРОЗ	42
Ярослав Стельмах. САНЧАТА	43
Інна Бевз. ХОДИТЬ ВІН ЗАВЖДИ ВНОЧІ.....	5
Юстина Телішевська. ЧАРІВНІ ДАРУНКИ.....	45
Віра Правоторова. ЗРОСТАТИ РАЗОМ	47
Юлія Домашець. ЛІСОВА ВЕЧІРКА В СТИЛІ «ЕКО»	48
Іванна Савицька. РІЗДВО У ЛІСІ	49
Андрій М'ястківський. СІЮ, ВІЮ, ПОСІВАЮ.....	51
ЩЕДРІВКА	51
ЗАСІВАЛЬНА	52
Світлана Коляда. ОМЕЛЮХИ	52

КРАЇНА МОЯ – УКРАЇНА	54
Дмитро Павличко. ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА ЗЕМЛІ.....	56
Валентина Новомирова. БАТЬКІВЩИНА	57
КНЯЗЕНКО ЯСІНЬ.....	57
Василь Сухомлинський. БЕЗ БАТЬКІВЩИНИ ЖИТТЯ – НЕ ЖИТТЯ	59
Мар'яна Савка. УКРАЇНА.....	61
Наталія Зарічна. Я ТРИМАЮ У РУЦІ.....	62
Дмитро Красицький. ПРО ДИТИНСТВО ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	64
Тарас Шевченко. СОНЦЕ ЗАХОДИТЬ	66
Тарас Шевченко. СЕЛО	66
Леся Храплива. КОЛИСЬ ВЕСНОЮ НА ВОЛИНІ	67
Леся Українка. ЯК ДИТИНОЮ, БУВАЛО.....	71
Леся Українка. НА ЗЕЛЕНОМУ ГОРБОЧКУ	71
Володимир Барагура. «ХЛОПЧИК-ЧУДАК», ЩО СТАВ СЛАВНОЮ ЛЮДИНОЮ	72
Іван Франко. ЛИСИЧКА ТА РАК	74
Іван Франко. НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА.....	76
НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА	76
Віктор Терен. ВЕСНЯНІ ЧОЛОВІЧКИ.....	76
Галина Могильницька. СИДИТЬ ВЕСНА НА ГЛОЧЦІ	77
Ніна Наркевич. ЛЕСИНА КВІТКА.....	78
Світлана Кузьменко. МАРИНЧИНА ПИСАНКА	81
У КОЛІ РІДНОЇ СІМ'І	82
Олександр Дерманський. ТЕПЛИЙ ВІРШИК ДЛЯ МАМИ	83
Леся Вознюк. ДИВО-ТАТУСЬ.....	84
Аркадій Музичук. ДІДУСІВ МАРШРУТ	84
Грицько Бойко. БАБУСЯ ВНУКА КОЛИСАЄ.....	87
Анатолій Григоруk. НАЙКРАЩА СЕСТРИЧКА	87
ДРУЖИТИ ТРЕБА ВМІТИ	89
Аліна Туз. МИХАСЬ І ДМИТРИК	89
Анатолій Костецький. ТВІЙ ДРУГ	91
Анатолій Костецький. НОВЕНЬКА.....	92
Ольга Бусенко. ЯК Я СТАВ ВІДМІННИКОМ	94
Всеволод Нестайко. РУДИЙ ТИМКО	96
Тетяна Винник. СЕКРЕТ.....	100
Леонід Нечаєв. ПРО ЖОВТІ ГРУШКИ Й ЧЕРВОНІ ВУШКА	100
Анатолій Костецький. НА СВІТІ ВСЕ БУВАЄ.....	102
Анатолій Костецький. А Я НАЙБІЛЬШЕ ХОЧУ	103
СЛОВНИЧОК ТЕРМІНІВ.....	105
СЛОВНИК.....	107

Навчальне видання

ПЕТРУК Оксана Миколаївна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

**Підручник для 4 класу з навчанням румунською мовою
закладів загальної середньої освіти**

(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор *Любов Кириєнко*
Художній редактор *Ігор Штурма*
Коректор *Ольга Тростянчин*
Аудіосупровід *Зіновій Суходуб*

Формат 70×100 $\frac{1}{16}$. Ум. друк. арк. 9,072.

Обл.-вид. арк. 8,5. Тираж 2698 пр.

Зам. № 21-128

Державне підприємство «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»

79008 Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4826 від 31.12.2014

www.svit.gov.ua; e-mail: office@svit.gov.ua; svit_vydav@ukr.net

Друк ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»

09100, Київська обл., м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, буд. 4

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5454 від 14.08.2017